

## YMAGO ANGELI TROGIRSKOG ZLATARA TOME RADOŠLAVIĆA

Vanja Kovačić – Jadranka Neralić

UDK 739.1 (497.5 Trogir) „14”  
94(497.5 Trogir) „14” (093)  
Izvorni znanstveni rad  
Vanja Kovačić  
Ministarstvo kulture  
Konzervatorski odjel u Splitu  
Jadranka Neralić  
Hrvatski institut za povijest, Zagreb

U Arhivu kaptola trogirске katedrale sv. Lovre čuva se pergamentni smotuljak (*rotulus*) od sedam međusobno koncem prišivenih isprava koje se odnose na narudžbu za izradu srebrne statue anđela s raširenim krilima koji nosi ruku sv. Ivana Ispovjednika. Ugovor kojeg su međusobno sklopili Luka Ivanov Škobalić, arhiđakon trogirске katedrale, izvršitelj oporuke pokojnoga kanonika Grgura Duhovića, i trogirski zlatar Toma Radoslavić, prvorazredni je izvor za preciznu dataciju ovog djela umjetničkog obrta. Na temelju neobjavljenih dokumenata koji se čuvaju u Tajnom vatikanskom arhivu, Kaptolskom arhivu u Trogiru te Državnom arhivu u Zadru, autorice osvjetljavaju ulogu visokog svećenstva u gradu tijekom četrdesetih godina petnaestog stoljeća – prije svega biskupa Angela Cavazze, opata benediktinskog samostana sv. Ivana Krstitelja Nikole Lovrinog, članova katedralnog kaptola, nekih niže rangiranih svjetovnih svećenika, te zlatarskih majstora bliskih biskupu i kaptolu, koji su se okupili oko projekta obnove katedrale.

U nedjelju, 23. listopada 1446. godine, sastali su se ispred komunalne palače na glavnome gradskom trgu arhiđakon trogirске stolne crkve sv. Lovre Luka Ivanov Škobalić<sup>1</sup> i zlatar Toma Radoslavić, kako bi pošli do ureda javnoga bilježnika i komunalnog kancelara Jakova de Viviana. Povelili su i dvojicu svjedoka – sveće-

<sup>1</sup> Prvi, kratki nacrt za biografiju arhiđakona Škobalića prema dokumentima koji se čuvaju u Trogirskome kaptolskom arhivu objavio je M. Ančić, »Ljetopis kraljeva Hrvatske i Dalma-

nika Marina Berkovića i Ivana Mundu, a stigavši u bilježnikov ured zatekli su već egzaminatora, plemića Bivu, sina Andrije Cega, i kancelara Franju de Viviana, koji će zabilježiti glavne činjenice o poslu zbog kojeg su se okupili. Prema zabilješkama svog kolege, notarsku će ispravu sastaviti Jakov de Viviano.

Zlatar Toma i arhiđakon Luka o predstojećem su poslu svakako već imali prilike puno razgovarati i dogovoriti sve detalje, pa je kod bilježnika trebalo samo sastaviti službeni spis. Naime, arhiđakon je kao izvršitelj oporuke svoga dugogodišnjeg suradnika u kaptolskom zboru, pokojnoga kanonika Grgura Duhovića, od zlatara Tome trebao naručiti dragocjenu umjetninu prema nacrtu koji je sobom ponio na dogovoreni susret.

\* \* \*

Grad je bio bez rezidirajućeg biskupa od 24. listopada 1435. godine kada je biskup Toma Tommasini<sup>2</sup> premješten u Recanati. Na njegovo je mjesto istoga

cije (Vrijeme nastanka i autorstvo Hrvatske redakcije Ljetopisa popa Dukljanina)«, u: *Zvonimir, kralj Hrvatski*. Zbornik radova. Zagreb 1997., str. 273-304., na str. 291. Među ključne momente u svećeničkoj karijeri Lukše Ivanovog Škobalja - kako ga naziva autor - navodi izbor za kanonika iz 1412. godine, sukob zasad nepoznate prirode i s tim u vezi »objedu« biskupa Tome Tommasinija koja se može iščitati iz jednog dokumenta iz 1428. godine, kada je već zauzimao položaj primicerija trogirске crkve. Nakon nje su uslijedile godine izgnanstva u Trstu, gdje je najprije postao »javni bilježnik s carskim autoritetom«, da bi 1435. dobio položaj »vikara u duhovnim stvarima« tamošnjeg biskupa i postao kanonik tršćanskog kaptola. M. Ančić nadalje zaključuje i da su mu prijateljstva sklopljena tijekom ovoga višegodišnjeg boravka bila od neizmjerne koristi nakon povratka u Trogir, gdje je zahvaljujući porečkom biskupu Angelu koji mu je ishodio izravnu papinsku intervenciju, 1439. godine zauzeo mjesto arhiđakona, istisnuvši drugog kandidata – Nikolu Kristoforovog, koji je već bio preuzeo tu dužnost.

Treba, međutim, imati na umu da Luka Ivanov utočište u Trstu nije zatražio i našao slučajno – tamo je, naime, biskupsku službu obnašao Rabljanin Marin Črnota, koji je u Trogiru biskupovao od 7. svibnja 1423. do 11. prosinca 1424. godine kada je premješten u Trst. Biskup Črnota i kanonik Škobalić svakako su već u Trogiru bili u dobrim odnosima, a traženje utočišta i napredovanje u crkvenoj karijeri u Trstu samo su dokaz prijateljskih veza između ove dvojice svećenika. U Trstu je biskup Črnota ostao sve do smrti u studenome 1441. godine, kada je biskupiju preuzeo dekan Nikola de Aldegardis koji je u svojstvu bilježnika 12. listopada 1429. godine sastavio ispravu o imenovanju Luke Ivanovog na mjesto javnog bilježnika s carskim autoritetom. Njegov pak nasljednik (od 19. travnja 1447. do 23. rujna 1450. godine) na ovoj važnoj biskupiji bio je Aenea Silvio Piccolomini, budući papa Pio II. Njihova prisutnost svakako ukazuje na to da je i Trst ugledno humanističko središte u koje je vrijedilo doći. C. Eubel, *Hierarchia Catholica medii aevi sive summorum pontificum, S.R.E. cardinalium, ecclesiarum antistitum*. Vol. I. Monasterii 1913, reimpressio immutata Patavii 1960; Vol. II. Monasterii 1914./ Patavii 1960; dalje: HC, I.; HC, II. Iz oporuke koju je 7. listopada 1405. godine sastavila gospođa Dobra, supruga Ivana Škobalića, doznajemo nekoliko novih podataka za biografiju arhiđakona Luke: sva je svoja dobra ostavila svojoj majci Stanani i svojoj djeci, sinu Luchxi i kćeri Francici; a izvršiteljima oporučnih odredaba imenovala je Jurja, sina Petra Čege i majku Stananu. (Trogir, Kaptolski arhiv (dalje: KAT), pergamena br. 120, koju M. Ančić nije uvrstio među dokumente važne za sastavljanje Luke biografije).

<sup>2</sup> Crkvenu karijeru dominikanca Tome Tommasinija pratimo od kolovoza 1409. godine kada

dana imenovan Ludovico Trevisan Scarampi koji je, zaokupljen kurijalnom karijerom, ostao u Rimu. Nakon njegova premještanja u Firencu, trogirskim je biskupom 9. kolovoza 1437. godine imenovan još jedan kurijalni službenik, kardinal Giovanni Vitelleschi. Početkom 1440. godine pao je u nemilost pape Eugena IV. te je ubrzo zatvoren u tvrđavi San Angelo, a 11. travnja umro je od posljedica ranjavanja. Istog je dana za novoga trogirskog biskupa imenovan doktor prava Angelo Cavazza,<sup>3</sup> koji je do toga trenutka već ostvario vrlo uspješnu karijeru. Započeo je kao pleban u crkvi sv. Petra *de platea* u Zadru, a za tom su službom uslijedila imenovanja za rapskoga<sup>4</sup> i porečkog biskupa.<sup>5</sup> U ovim biskupijama niti on nije rezidirao, zaokupljen brojnim obvezama u Apostolskoj komori: za pontifikata pape Martina V. djeluje kao nadstojnik papinske blagajne, *aerario pontificio praefectus*, a papa Eugen IV. imenovao ga je 5. rujna 1441. godine rizničarom Apostolske Stolice.<sup>6</sup> Kao porečki biskup sudjelovao je na saboru u Firenzi na kojem se raspravljalo o ujedinjenju Zapadne i Istočne Crkve, a njegov se vlastoručni potpis nalazi na Dekretu o ujedinjenju.<sup>7</sup> U trogirsku je biskupiju stigao tek za vrijeme uskršnjih blagdana 1443. godine – vjernici su ga dočekali s velikim veseljem i počastima;<sup>8</sup> a u gradu je ostao sve do svoje smrti, između subote 13. i

je imenovan biskupom istarskog Novigrada (HC, I. str. 74); 4. ožujka 1420. godine premješten je u Pulu (HC, I. str. 404), da bi već 29. rujna 1423. godine ponovno bio premješten, ovaj put u Urbino (HC, I. str. 509). Za trogirskog je biskupa imenovan 11. prosinca 1424. godine da bi 24. listopada 1435. godine bio premješten u Recanati (HC, II. str. 220), te konačno 10. listopada 1440. godine u Belluno-Feltre. Umro je 24. ožujka 1447. godine. (HC, II. str. 103).

<sup>3</sup> Archivio Segreto Vaticano (dalje ASV), Reg. Lat. 374, ff. 56v-58v: Rim, 11. travnja 1440. godine.

<sup>4</sup> Odluka je donesena na tajnom konsistoriju 23. veljače 1428. godine. Zabilježena je u ASV, Arch. Concist., Acta Misc. 1. f. 182r., a pismo pape Martina V. o imenovanju za rapskog biskupa u Reg. Lat. 280, ff. 56r-57v.

<sup>5</sup> ASV, Reg. Lat. 316, ff. 67r-68r. od 7. siječnja 1433. godine.

<sup>6</sup> ASV, Reg. Vat. 382, f. 167r: Firenze, 5. rujna 1441. godine. A. Theiner, *Vetera Monumenta Slavorum Meridionalium historiam illustrantia maximam partem nondum edita ex Tabulariis Vaticanis deprompta collecta ac serie chronologica disposita*. Tomus Primus: Ab Innocentio papa III. usque ad Paulum papam III. 1198-1549. Romae, Typis Vaticanis 1863., str. 379-380. br. 545.

<sup>7</sup> ASV, AA. Arm. I-XVIII. n. 397. i 411. od 6. srpnja 1439. godine. Na ovom su saboru prisutni i Marin Črnota kao tršćanski biskup, te kanonski pravnik i osorski biskup Petar Leoni.

<sup>8</sup> O obvezama u Apostolskoj komori zbog kojih nije odmah mogao nastupiti na službu u Trogiru, papa Eugen IV. je obavijestio Trogirane pismom od 15. studenoga 1442. godine, najavljujući njegov dolazak za predstojeće uskršnje blagdane. D. Farlati, *Illyricum Sacrum*. IV. Venetiis 1769, str. 408: *Anno igitur 1443 feriis Paschalibus appetentibus* (1443. godine Uskrs je bio 21. travnja) *Tragurium venit, ingenti omnium laetitia et gratulatione acceptus. Sed vix unus mensis et pauci dies effluerant, cum munemem laetitiam ex adventu, gratoque omnibus regimine optimi praesulis perceptam, funestavit incendium fortuitum, XI Kalendas Iunias* (odnosno 22. svibnja) *sub quintam horam noctis exortum, quo aedes quingentae in urbe nova, 18 in urbe veteri conflagnarunt. Civitas nova erat olim suburbium Tragurio adjacens ab occasu, quod Tragurienses moenibus et propugnaculis circumdederant, in cuius angulo extremo obverso ad meridiem castellum exstructum est.*

srijede 17. svibnja 1452. godine.<sup>9</sup> Njegovim je dolaskom završen gotovo osmogodišnji period tijekom kojega je grad bio bez biskupa.

\* \* \*

U posljednjih je nekoliko godina više smrtnih slučajeva oslabilo sastav kanoničkoga zbora trogirskoga katedrale sv. Lovre, a svakako je moralo uzdrmati i vjernike bliske katedralnom svećenstvu.

Najprije je, negdje u kolovozu 1439. godine, umro arhiđakon Luka Elie, koji je 1428. godine imao nezahvalnu ulogu u »objedi« tada još primicerija Luke Ivanovog. Nakon njegove smrti nekoliko je kanonika pokušalo ostvariti pravo na njegovo kanoničko mjesto u koru – spor između svećenika Ivana Vlatkova Traktarovića i Mihovila, sina Ivana Cege, rektora crkve Bl. Marije *de platea* i sv. Vitala – u posjedu dva papina pisma s rezervacijom kanonikata u trogirskoj i šibenskoj crkvi – u Rimskoj je kuriji na Traktarovićev zahtjev rješavao auditor Svete rimske rote i biskup Chietija, doktor prava Baptista de Romanis.<sup>10</sup> Problema je bilo i s nasljeđivanjem nadarbina koje je za života arhiđakon Luka Elie posjedovao: isti Ivan Vlatkov, rektor crkava sv. Teodora i sv. Mavra na Čiovu te sv. Jurja u Ostrogu (u posjedu papinskog pisma o rezervaciji kanonikata s prebendom u trogirskoj biskupiji), sporio se s trogirskim klerikom Šimunom Bogdanićem oko crkve sv.

<sup>9</sup> Angelo Cavazza je u subotu, 13. svibnja 1452. godine, ležeći bolestan u spavaonici na gornjem katu trogirskoga biskupskoga palače, u prisutnosti svjedoka, među kojima su liječnik Ivan *de Garne*, svećenik Nikola Jakova *Iudieuich* i Nikola, sin pokojnog Marina *Mirse*, odredio da će ser Ivan *de Munda* svotu od 129 zlatnika, koju duguje od najma prihoda biskupije, isplaćivati operariju katedrale za Božić tijekom sljedeće tri godine. Tim će se novcem plaćati radovi na sakristiji katedrale. (Vidi: KAT, pergamena br. 274.). Pozivajući se na stara prava i običaje, arhiđakon Luka Ivanov je četiri dana kasnije, u srijedu 17. svibnja, sazvao kanonike u kaptolu kako bi izabrali generalnoga kaptolskog vikara u duhovnim stvarima. Sljedećeg je dana (18. svibnja) sazvano i Vijeće trogirskih plemića na kojemu je *per modum et viam scrutinii* za novoga trogirskog biskupa izabran benediktinac iz padovanske kongregacije Sv. Justine Jakov Giustiniani, *vir religiosissimus et moribus vitae, virtutibus et probitate ornatus*. Vijeće je također imenovalo svoga poslanika, Šimuna Sobotu, koji će njihovu odluku prosljediti Senatu u Veneciji. (Vidi: D. Farlati, *op. cit.* (8), str. 408-409.) Međutim, ni u Veneciji, niti u Rimu, izbor Jakova Giustinijanija nije prošao: papa Nikola V. je, naime, još za života Angela Cavazze biskupiju rezervirao Jakovu Turlonu, koji je u Kuriji imenovan već 5. lipnja (vidi bulu pape Nikole V. o imenovanju u ASV, Reg. Lat. 480, ff. 60v-62r) a u biskupiju je stigao krajem iste, ili najkasnije početkom 1453. godine.

<sup>10</sup> ASV, Reg. Lat. 365, ff. 117r-119v: Firenze, 15. prosinca 1439. godine. Ivan Vlatkov Traktarović je nakon ozbiljnog promišljanja, u papine ruke podnio ostavku, što mu možda i nije teško palo jer je godišnji prihod iznosio tek dvanaest zlatnika, a sutradan, odnosno 16. prosinca, dodijeljena mu je u nadarbinu crkva sv. Jurja u Žestinju, čime je okončan sudski proces u Kuriji. Papa Eugen IV. je, naklonjen molbi prezbitera Mihovila, odlučio da kanonikat pripadne njemu. Porečki biskup Angelo Cavazza, rapski biskup Ivan iz Poreča i Nikola, opat trogirskoga benediktinskoga samostana sv. Ivana Krstitelja, dobili su papin nalog da Mihovila prime u kanonički zbor, osiguraju mu sjedalo u koru (*stallo in choro*), mjesto u kaptolu (*loco in capitulo*) te ubiranje prihoda od prebende. Ivan Traktarović i Mihovil Cega nekoliko su godina kasnije sudjelovali u sukobu koji je izbio među kanonicima oko raspodjele zemalja na lokalitetu Tarce u Trogirskom polju, a 14. travnja 1447. godine riješio ga je biskup Cavazza. (KAT, pergamena br. 186).

Jurja u Žestinju (koju je arhiđakon u posjed dobio 5. svibnja 1436. godine, nakon smrti Ivana *Capzicha*<sup>11</sup>) pa je i taj spor završio pred istim auditorom Svete rote, a riješen je u korist Ivana Vlatkova jer je Šimun podnio ostavku.<sup>12</sup>

Ništa lakše nije protekao niti izbor njegova nasljednika na službi arhiđakona – papinsko je pismo o rezervaciji imao Nikola Kristoforov *de Garzolit* (Garžulić) – pa bi u svakom slučaju imao prednost pri imenovanju, ali on u kanonski određenim rokovima nije preuzimao službu. Kanonički je zbor sa svoje strane za arhiđakona izabrao kanonika Luku Ivanovog, a kaptolski su sindici i zastupnici izabranika predstavili Nikoli,<sup>13</sup> opatu Sv. Ivana Krstitelja i generalnom vikaru biskupa Vitelleschija, kako bi njihov izbor potvrdio i novog arhiđakona svečano uveo u posjed.<sup>14</sup> Rješenje je pronađeno u jedinjoj mogućnosti koju je kanonsko

<sup>11</sup> ASV, Reg. Lat. 341, ff. 62r-63r.

<sup>12</sup> ASV, Reg. Lat. 365, ff. 114v-117r od 16. prosinca 1439. godine. Pismo je upućeno porečkom biskupu Angelu Cavazzi, opatu samostana sv. Ivana Krstitelja Nikoli i arhiprezbiteru trogirskoga katedrale – da u kanonski određenim rokovima uvedu u posjed nadarbine novog rektora Ivana, s upozorenjem da provjere ne radi li se o kakvom pokušaju simonije između dvojice svećenika. Godišnji prihod od ove nadarbine procijenjen je na četrdeset zlatnika, a kako zbog ove ostavke Šimun Bogdanić ne bi trpio štetu, odlučeno je da će mu Ivan isplaćivati doživotno godišnje obeštećenje u iznosu od dvadeset zlatnika.

<sup>13</sup> Tri dokumenta zabilježena u Lateranskim registrima Tajnoga vatikanskoga arhiva (Reg. Lat. 255, ff. 306v-307v od 18. ožujka 1425. g.; Reg. Lat. 255, ff. 264r-265r od 4. lipnja 1425. g. i Reg. Lat. 271, ff. 211v-213r od 22. ožujka 1427. g.) rasvjetljavaju zbivanja oko izbora novog opata trogirskoga benediktinskoga samostana sv. Ivana Krstitelja nakon smrti opata Stjepana. Još za njegova života papa Ivan XXIII. je benediktincu Petru Brancu iz venecijanskoga samostana San Giorgio Maggiore obećao mjesto opata Sv. Ivana Krstitelja. Međutim, nakon Stjepanove smrti, odlukom u formi *motu proprio* na komendatarnu ga je upravu dodijelio kardinalu Giordanu Orsiniju. U međuvremenu su i redovnici za svoga novog opata složno i jednoglasno izabrali Nikolu Lovrina iz Trogira, koji je uz prethodno dobivenu posebnu dozvolu Apostolske stolice iz dominikanskoga prešao u benediktinski red i u vrijeme opata Krševana Sope (1390.–1419.) živio u zadarskom samostanu sv. Krševana. Izabran i posvećen, Nikola je preuzeo upravu samostanom, obavljao svete službe, dodjeljivao niže redove redovnicima te počeo ubirati prihode koji su tada bili procijenjeni na tri stotine dukata. Papa Martin V. je 18. ožujka 1425. godine auditoru Svete Rote, magistru Bartolomeu Guizardiju (Guischardiju) povjerio rješavanje spora povodom tužbe kardinala Orsinija, koji je, čini se, već nešto ranije na komendatarnu upravu podnio ostavku, pa je 4. lipnja iste godine (ovaj je dokument zasigurno koristio i D. Farlati, *op. cit.* (8), str. 401) samostan dodijeljen Petru Brancu. Sada je Nikola Lovrin podnio tužbu auditoru Guizardiju protiv novoga papinog kandidata u igri. Budući da i nakon gotovo dvije godine spor nije riješen, Petar Branco je podnio ostavku, stoga je mjesto opata postalo ispražnjeno, a papa je konačno 22. ožujka 1427. godine mogao potvrditi imenovanje Nikole Lovrina iz Trogira. Nikola će na mjestu opata i generalnog vikara trojice trogirskih biskupa, koji su rijetko rezidirali u biskupiji, ostati sve do smrti 1468. godine (njegovog nasljednika, kardinala Marka Barba, imenovao je papa Pavao II. 16. srpnja 1468. godine; pismo o imenovanju nalazi se u Reg. Vat. 529, ff. 111v-113r). Opat Nikola je bio vrlo cijenjen u svojoj biskupiji, a tijekom svoje četrdesetgodišnje karijere primio je od Apostolske stolice brojna pisma s nalogom da za pape obavi najrazličitije institucionalne zadaće (uglavnom u nadarbinskim pitanjima), što svakako potvrđuje njegov osobni ugled, ali i važnost samostana sv. Ivana Krstitelja u crkvenim strukturama u Dalmaciji.

<sup>14</sup> KAT, pergamen br. 172. od 31. kolovoza 1439. godine. Radi se o notarskoj ispravi koju je u ime opata Nikole sastavio Francesco de Viviano, bilježnik biskupske kurije i kancelar

pravo odobravalo: dvojica kandidata podnose ostavke na svoje nadarbine pred papom – kako se ne bi moglo posumnjati u grijeh simonije, uz klauzulu *ex causa permutationis sponte resignare proponant*, pa je 10. veljače 1440. godine zahvaljujući zagovoru svoga zastupnika u Kuriји, porečkog biskupa Angela Cavazze, i papa Eugen IV. Luku Ivanovog Škobalića, *canonici iuris peritus*, imenovao arhiđakonom.<sup>15</sup> Opat Nikola ispunio je papin nalog o svečanom preuzimanju službe, davanju prisege i uvođenju u posjed te o tome 1. svibnja 1440. godine izdao ispravu.<sup>16</sup>

Zatim je 9. studenoga 1442. godine u svome domu, u prisutnosti egzaminatora Nikole, sina Jakomela Viturija, te svjedoka svećenika Mateja Mihovilića<sup>17</sup> i ribara Cvitana Drobničića iz Novoga grada, kanonik Grgur Duhović sastavio svoju oporuku.<sup>18</sup> Pored već uobičajenih legata koje su trogirski građani u skladu

trogirske komune, u prisutnosti svećenika Mateja Mihovilovog (Mihovilića), ser Luke Donata Kažotića, ser Stjepana Grgurovog Stipića, Ivana Munde i drugih svjedoka koji su se okupili pred vratima samostana. Svečanost posvećenja u trogirskoj je katedrali predvodio opat Nikola, a u stvarni ga je posjed uveo arhiepzbiter Grgur Naviačić.

<sup>15</sup> KAT, pergamena br. 169 (pismo upućeno biskupima Riminija – pravniku Kristoforu de S. Marcellu i Valva-Sulmona – Bartolomeu de Vinicio, te opatu samostana sv. Ivana Krstitelja Nikoli, koji će tijekom svečane ceremonije uvođenja u posjed od novog arhiđakona preuzeti prisegu vjernosti) i 170 (pismo o imenovanju upućeno Luki Ivanovom) od 10. veljače 1440. godine. Papino pismo zabilježeno je i u ASV, Reg. Lat. 369, ff. 188r-189v (naslovljeno kanoniku Nikoli Kristoforovom) te Reg. Lat. 369, ff. 214r-216v (naslovljeno arhiđakonu Luki Ivanovom).

<sup>16</sup> Cijeli je postupak detaljno opisao bilježnik Francesco Viviano u ispravi od 8. lipnja 1445. godine (KAT, pergamena br. broj 181).

<sup>17</sup> U utorak, 19. prosinca 1447. godine prisutan je pravnom činu kojim je u kuli biskupske palače, u prisutnosti egzaminatora Mikacija Nikole Viktorija i Tome Teste, kanonik Nikola Pavlov biskupu Cavazzi, trogirskoj Crkvi i Kaptolu prepustio četvrtinu kuće koja se nalazi u blizini sakristije kako bi se pomogla njena izgradnja i proširenje. (KAT, pergamena br. 188b). Posljednje dvije godine života proveo je zaokupljen sudskim procesom koji je najprije rješavao opat Nikola, a zatim je proslijeđen Svetoj rimskoj roti, povodom tužbe splitskog kanonika Ivana Nikolnog koji je njega i Nikolu Garžulića optužio za simoniju kako bi na nedopušten način razdijelili nadarbine Ivana Teste (kanonikat s prebendom, crkve sv. Petra i sv. Andrije). ASV, Reg. Lat. 484, ff. 110r-112r, i Reg. Lat. 484, ff. 142r-144r od 14. veljače 1453. godine; Reg. Lat. 500, ff. 63v-65r od 7. svibnja 1455. godine; Reg. Lat. 502, ff. 28r-30r od 17. lipnja 1455. godine. Umro je prije 25. svibnja 1455. godine kada su njegove nadarbine, kapele sv. Stjepana *de Terrarubea*, sv. Vitala, te Svih Svetih u Burgu najprije na preporuku kardinala Sv. Lovre *in Lucina* Filipa Calandrinija dodijeljene apostolskom abrevijatoru i akolitu pape Kaliksta III. Deodatu Petrovom (ASV, Reg. Lat. 506, ff. 90v-91v). No, pet je dana kasnije, 30. svibnja, kapela sv. Vitala dodijeljena kanoniku Nikoli Garžuliću jer je Deodat Petrov na nju podnio ostavku (ASV, Reg. Lat. 91v-92v).

<sup>18</sup> KAT, pergamena br. 178. od 9. studenoga 1442. godine. Kanonik Duhović vrlo je vjerojatno umro prije 16. studenoga jer njegova imena nema u popisu kanonika koji su se okupili u bolesničkoj sobi opata Nikole kako bi za novoga sakristana katedralne riznice jednoglasno izabrali arhiepzbitera Grgura Naviačića. Tom je prigodom određeno da će tri dana prije isteka jednogodišnje službe stari sakristan sastaviti inventar svih dragocjenosti (*omnia paramenta, libros, pannos, faciolos, argentea et omnes alias res que pertinent ad sacristiam*) i predati ga svome nasljedniku. (Arhiv HAZU, Ostavština Lucius XX-12, liber 10, str. 53-65. »Ex cartulario Capituli Traguriensis numero 181«, od 16. studenoga 1442.). Na ovaj se dokument najvjerojatnije poziva biskup Antun Kačić (1722.-1730.) kako bi vremenski

sa statutarnim odredbama već desetljećima ostavljali za gradnju gradskih bedema i za bolnicu Svetoga Duha, kanonik Duhović sjetio se brojnih trogirskih bratovština aktivnih u raznim dijelovima grada (Svetog Duha, Svetog Jakova na Čiovu, Svete Katarine i Svetog Mihovila u novome dijelu grada, Svetog Jurja, i Svete Marije trogirskih franjevac<sup>19</sup>) i siromašnih gubavaca u lazaretu na Čiovu (koji je 31. travnja 1417. godine osnovao kanonik Luka Elie<sup>20</sup>). Za izradu oltarne pale u crkvi Svih Svetih u Novome gradu ostavio je pet malih libara, a za radove na crkvi Svetog Križa na Čiovu također pet libara. Svojoj sestri Margariti i njenom sinu Šimunu ostavio je po deset libara, a sluškinji Dragi koja ga je služila u njegovu domu osim plaće ostavio je pet malih libara. Izvršiteljima oporučnih odredaba imenovao je svoje kolege u Kaptolu – arhidakona Luku Ivanovog i arhiepiskopu Grgura Nikolinog Naviačića,<sup>21</sup> ostavivši im potpunu slobodu kako bi na javnoj dražbi prodali sva ostala njegova pokretna i nepokretna dobra. Nakon što podmire sve dugove i legate, dobiveni novac neka utroše za ono što im se učini da je najprikladnije za katedralnu crkvu svetoga Lovre.

Oko sredine 1445. godine smrt je zadesila i primicerija trogirске katedrale, svećenika Zanina Stojšića koji je nekoliko godina ranije, tijekom mise na blagdan Svih Svetih (1. studenoga) u katedrali doživio tešku nesreću – prijelomi kostiju u nogama bili su tako ozbiljni da mu ni liječnici u Trogiru niti »čovjek iskusan i poznat u vraćanju iščašenih kostiju na njihovo staro mjesto« u Splitu, kojemu se obratio, nisu davali nade da će preživjeti. Noć uoči blagdana Sv. Ivana Trogirskog čudotvorno je izliječen.<sup>22</sup>

pobliže odredio vrijeme čudotvornog ozdravljenja primicerija Zanina Stojšića. Ivan Ostojić, *Benediktinci u Hrvatskoj i ostalim našim krajevima*. Sv. II. *Benediktinci u Dalmaciji*. Split, 1964., str. 271, kaže »za nj (*opata Nikolu*) pripovijeda žiće sv. Ivana Trogirskoga da ga je svetac čudom ozdravio«, međutim, za to u samom tekstu nema potvrde, iako se Nikolino ime spominje u opisu čudotvornog ozdravljenja opatice samostana sv. Petra, Dobre. Vidi: *Život sv. Ivana Trogirskog* (po izdanju Daniela Farlatija), preveo Kažimir Lučin, Trogir-Split, Matica hrvatska, Književni krug, 1998., str. 143-147, (dalje: *Život sv. Ivana*). 26 veljače 1461. godine (prema kopiji iz Knjige Vijeća: Libro Consiliorum ad cap. 11) donijelo je i Vijeće u čijem su sastavu bili knez i njegovi suci, plemići Petar Cega i Koriolan Čipiko, odluku prema kojoj su rizničari dužni na kraju svoga dvogodišnjega mandata sačiniti inventar relikvija svetaca te svih srebrnih i zlatnih ukrasa koji se koriste u službi Božjoj i predati ga svom nasljedniku (pod prijetnjom kazne od 25 malih libara).

<sup>19</sup> U petak 15. studenoga 1437. godine, sklopili su Blaž Jurjev Trogiran i *magister Stephanus Radoslavich barberius et supanus* Bratovštine svete Marije trogirskih franjevac ugovor o izradi poliptiha za glavni oltar bratimske crkve. Ovaj *magister barberius* i župan Bratovštine zasigurno je rođak (a možda brat?) zlatara Tome Radoslavića. Ugovor je objavljen u katalogu izložbe *Blaž Jurjev Trogiran* (katalog izložbe Split-Zagreb 1986-87), Zagreb, 1986., str. 72-73.

<sup>20</sup> P. Andreis, *Povijest grada Trogira*. Preveo i uredio Vladimir Rismondo. Split, Čakavski sabor, 1977., sv. I., str. 343.

<sup>21</sup> Grgurov brat, Antun Naviačić, prije odlaska na hodočašće u Rim sastavio je 7. lipnja 1450. godine svoju oporuku koja je zabilježena u Državnom arhivu Zadar, (dalje: DAZd), Arhiv Trogir, kutija XLVI, f. 133r-v.

<sup>22</sup> O brojnim i vrlo preciznim detaljima nesreće koja se Zaninu dogodila za vrijeme svečane mise održane u katedrali i čudesnoga ozdravljenja vidi: M. Ivanišević, »Pobožnost Svetom



O važnijim trenucima Zaninove crkvene karijere, o isprepletenosti sudbina dvojice kanonika tijekom više od tri desetljeća – primicerija Zanina i arhidakona Luke – zanimljive nam podatke pružaju pergamene u Trogirskome kaptolskom arhivu, dva papinska pisma i jedna suplika iz Tajnog vatikanskog arhiva. Dokument od 29. veljače 1412. godine<sup>23</sup> spominje svećenika, sakristana Zanina Stojšića kao svjedoka prigodom izbora Luke Ivanovog Škobalića za novoga kanonika nakon što je mjesto ispražnjeno smrću Dese Lučića. Dokument od 9. lipnja 1429. godine<sup>24</sup> otkriva nam nekoliko novih podataka iz Zaninova života u vrijeme biskupa Šimuna de Dominisa (kolovoz 1403. – travanj 1423.) kada je kao sakristan bio zadužen za čuvanje dragocjenosti trogirske katedrale (*tunc existens sacrista ecclesie Traguriensis et thesaurum ac clenodia ipsius ecclesie in sua custodia habens*). Naime, iz riznice je kradomice iznio nekoliko prstenova zbog čega se izložio kazni izopćenja, a uz to je nastavio održavati mise i božju službu. Saznajući za to, biskup De Dominis donio je presudu prema kojoj je Zaninu oduzeta nadarbina bez dušobrižništva u crkvi sv. Tome na Čiovu,<sup>25</sup> te je s posjeda udaljen. Unatoč činjenici da nije dobio kanonsku dozvolu i odrješenje (*nulla canonica dispensatione aut absolutione obtenta*), nakon nekog vremena biskup ga je po ovlasti koju ima kao ordinarij providirao nadarbinom bez dušobrižničke obveze u crkvi sv. Vitala, a ubrzo je uveden u posjed. Zanin je od pape Martina V. zatražio odrješenje od grijeha, a papa je za to ovlastio opata trogirskoga samostana sv. Ivana Krstitelja (*ab excommunicationis et aliis sententiis ac penis quas propter premissa incurrit auctoritate nostra hac vice dumtaxat absolvas in forma ecclesie consueta*) kako bi se isprala svaka mrlja nesposobnosti i sramote (*inhabilitatis et infamie macula*). Iako se ime Luke Ivanovog ne spominje, on je kao kanonik i visoki dostojanstvenik svakako morao znati za ove događaje koji su po svoj prilici znatno uzbunili i podijelili kanonički zbor. Ovaj bi dokument mogao pomoći u rasvjetljavanju »objede« iz 1428. godine kojom su kanoniku Luki Ivanovom neki trogirski svećenici poželjeli naškoditi pred biskupom Tomom Tommasinijem, a na koju se odnosi dokument br. 159 Kaptolskog arhiva od 28. listopada 1436. godine kada primicerija *Ioannina Stoissicha* (u toj je službi naslijedio Luku Ivanovog!) ponovno nalazimo kao svjedoka jednome pravnome činu u svezi te »objede«. U petak 11. srpnja 1438. godine potpisali su članovi kaptolskoga zbora – među kojima su primicerij Ivan Stojšić, te kanonici Luka Ivanov Škobalić i Grgur Duhović – s Petrom, sinom Nikole Andreisa, pravnim zastupnikom plemkinje

Ivanu Trogirskom i njegov zagovor u Duknovičevo doba«. u: *Ivan Duknović i njegovo doba*. Trogir, 1996., str. 155-158, osobito str. 157; *Život sv. Ivana*, str. 159-163.

<sup>23</sup> KAT, pergamena br. 129

<sup>24</sup> ASV, Reg. Lat. 285, f. 320v

<sup>25</sup> Crkvice sv. Tome Apostola na Čiovu nalazila se iznad puta koji vodi uz obalu sučelice kaštelu Kamerlengo. Mala srednjovjekovna crkvice bila je prosti beneficij, a kasnije je pridružena kaptolskoj menzi. Spominje se kao važan položaj mletačke artiljerije u sukobu sa Đenovežanima od 1378.-80. godine. Obnovljna je 1511. godine, a u katastarskoj mapi 19. stoljeća opisana je kao ruševina. Usp. I. Lucić, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru*, Preveo i uredio Jakov Stipišić. Split, Čakavski sabor, 1979., sv. I., str. 681; P. Andreis, *op. cit.* (20), str. 340; I. Benyovsky, *Trogir u katastru Franje I.* Zagreb, 2005., str. 51.



Nikolote Sobota ugovor o izgradnji i opremanju kapele sv. Jerolima koju je ona financirala, a za prvoga nadarbenika u izgrađenoj i za liturgiju opremljenoj kapeli izabrala je arhiđakona Luku Ivanovog.<sup>26</sup>

Nakon Zaninove smrti, njegovu je prebendu »naslijedio« arhiđakon Luka Ivanov, a izvršitelj apostolskog naloga opat Nikola, tijekom svečane ceremonije koja je održana pred glavnim oltarom u katedrali uveo ga je u posjed, te o tome 8. lipnja 1445. godine izdao ispravu.<sup>27</sup> Zaninovo mjesto primicerija »naslijedio« je kanonik Bertan Markov koji je već 14. srpnja 1445. godine od biskupa Angela Cavazze dobio nalog da u stvarni posjed nadarbine bez dušobrižničke obaveze crkve sv. Margarite, ispražnjene smrću Petra Pridojevića, uvede novoimenovanog rektora, Luku Ivanovog.<sup>28</sup> Notarskom je ispravom sastavljenom 21. srpnja, primicerij Bertan potvrdio da je obavio svečano uvođenje u posjed<sup>29</sup>.

Nepuna dva mjeseca kasnije, u četvrtak, 9. rujna 1445. godine, zabrinut zbog bolesti<sup>30</sup> koja ga je zadesila, primicerij Bertan<sup>31</sup> je u svome domu sastavio oporuku, a za izvršitelje oporučnih legata imenovao je arhiđakona Luku Ivanovog i arhiprezbitera Grgura Naviačića. Bertan je umro u srijedu, 22. rujna, a arhiđakon i arhiprezbiter su tijekom sljedećih godinu dana izvršavali pokojnikove legatate. Konačno, u ponedjeljak, 6. veljače 1447. godine, u sakristiji, zajedno sa svjedocima Ivanom Mundom i majstorom rezbarom Ivanom Budislavićem, okupili su se

<sup>26</sup> KAT, pergamena br. 164 kopija je ugovora. U Nikolotinoj oporuci od 27. rujna 1444. godine precizno se određuju i obveze kapelana, nadarbenika u ovoj kapeli: ... *retinendo et substituendo de tempore in tempus capellanum in dicta capella, quem exnunc ipsa testatrix deputat videlicet venerabilem virum presbiterum Lucam Iohannis, archidiaconum ecclesie Sancti Laurentii, cum prouisione salarii ducatorum vigintiquinque in anno quousque vixerit, qui capellanus exnunc institutus, et alii pro tempore substituendi teneantur et debeant perpetuis temporibus omni die in eadem capella missam celebrare in honore Dei ac pro anima ipsius testatricis, ser Jacobi viri sui et aliorum suorum defunctorum, et dare et manutenere oleum pro lampade ac ceram pro altari et eleuatione corporis Christi ad sufficientiam in dicta capella*. Vidi: DAZd, Arhiv Trogir, kutija XLVI, sveščić 5, spisi bilježnika Francesca de Viviana, ff. 22r-25r, osobito f. 23r.

<sup>27</sup> KAT, pergamena br. 181. od 8. lipnja 1445. godine

<sup>28</sup> KAT, pergamena br. 183. od 14. srpnja 1445. godine. Crkva sv. Margarite nalazila se na kopnenom dijelu trogirskog komunalnog teritorija na predjelu zvanom *Terrarubea*, a taj se toponim javlja već u ispravama 13. stoljeća. Bila je prosti beneficij, a kasnije pridružena kaptolskoj menzi. Usp. P. Andreis, *op. cit.* (20), str. 349.

<sup>29</sup> KAT, pergamena br. 185. od 21. srpnja 1445. godine

<sup>30</sup> Jedna od značajnijih stavaka oporuke odnosi se na isplatu pedeset malih libara koje je primicerij ostavio trogirskome ljekarniku, speciariusu Ivanu Centoniju, za troškove liječenja te daljnjih četrnaest malih libara za lijekove. Arhiđakon Luka Ivanov novac je ljekarniku Centoniju isplatio 12. studenoga 1446. godine, a bilježnik Franjo Viviano je o tome sastavio ispravu. (KAT, pergamena br. 191, a navedena je priznanica 14. isprava ovog rotulusa). Svo-me slugi Ivanu, koji ga je posluživao tijekom bolesti, zahvalni je primicerij ostavio deset malih libara.

<sup>31</sup> Pergamene Trogirskoga kaptolskog arhiva pružaju nam brojne podatke za biografiju ovog svećenika: pored očevoga imena (Marko iz Trogira) znamo i za ime majke (Lucija) koja je već 10. listopada 1434. godine bila i udovica Trogirana Stojana Gognaycha (vidi pergamentu br. 153); u drugoj polovici 1437. godine Bertan je živio u Ulici svetog Luke u Veneciji.

kanonici – primicerij Marin Zusdinić, Ivan Marinov, Blaž Hercegović, Ivan Testa, Mihovil, Ivan Cega, Nikola Garšulić, Nikola Pavlov i Marin Subinić – kako bi saslušali arhidakonovo financijsko izvješće o isplaćenim dugovima i legatima.<sup>32</sup>

\* \* \*

Središnja ličnost crkvene povijesti Trogira u drugoj polovici 11. i u osvit 12. stoljeća biskup je Ivan, koji se, svojim djelovanjem za života i čudima nakon smrti, uzdigao na čast oltara. Ivanov dolazak u Trogir, kada u pratnji papinog legata smiruje pobunu i neslogu građana, početak je pastirskog puta na temelju kojeg je satkana bogata ranosrednjovjekovna hagiografija. Nakon brodoloma kod rta Planke, biskup Ivan je hodao po moru poput Krista na Genezaretskom jezeru i umnažao vino po uzoru na čudo u Kani Galilejskoj. Utemeljitelj je samostana benediktinki kod crkvice sv. Dujma uz gradske zidine, a spominje se pri zasnivanju benediktinskog samostana sv. Petra u Selu u poljičkim Jesenicama. Tijekom gotovo pola stoljeća, za vladanja hrvatskih kraljeva Petra Krešimira IV. i Zvonimira, na čelu je trogirске biskupije te sudjeluje na crkvenim saborima u dalmatinskim gradovima. Prigodom Kolomanove opsade Zadra doprinosi mirnoj predaji grada sprečavajući velika stradanja i žrtve. Kralj Koloman bio je svjedok silaska Duha Svetoga na biskupa Ivana za vrijeme mise u Šibeniku. Imenu mu se pridodaje naziv Confessor ili Kristov Priznavatelj, u starim prijevodima »ispovidnik« jer ispovijeda i svjedoči vjeru Kristovu.<sup>33</sup>

Nakon biskupove smrti i velikih razaranja grada, zaborav je prekrpio i njegov grob. Međutim, kako bi obnovio vjeru i nadu među Trogiranima, sveti se Ivan javlja u snu pobožnom Teodoru i otkriva mu mjesto svoga groba obilježenog izniklom lovorovom grančicom na ruševinama crkve. Sredinom 12. stoljeća, za biskupa Dese Maccarellija (1151. – 1180.) pronađeno je u sarkofagu pod kame-

<sup>32</sup> KAT, pergamena br. 191, isprava broj 17 rotulusa: *Qui omnes visa examinata et calculata cum venerabile viro domino Luca Iohannis archidiacono dicte ecclesie tanquam commissario et administratore bonorum commissarie condam domini Bertani Marci olim primicerii dicte ecclesie inuenerunt predictum dominum archidiaconum bona huiusmodi commissarie bene et fideliter administrasse et libras militrecentas quadragintaseptem et soldos XII in expensis debitis et legatis bene et legitime exposuisse et dispensasse, ut clare patet per computum rationis per eum ostense et ideo ipsam administrationem per eum factam laudauerunt et approbarunt facientes nomine dicti eorum capituli et per se et suos successores in eodem capitulo eidem domino archidiacono commissario et administratori predicto presenti et pro se et suis successoribus ac etiam nomine venerabilis viri domini Iohannis Tractarich ac pro eo et successoribus suis stipulanti et recipienti finem, quictacionem, remissionem, absolutionem et pactum de vltorius aliquid non petendo eisdem de et super administratione per eos et eorum quemlibet facta sub pena dupli pluris eius quod peteretur stipulatione promissa.* Potvrde o uplatama koje su izvršitelji njegove oporuke tijekom ove godine isplatili osobama sponenutima u oporuci govore o osobnom bogatstvu primicerija Bertana, ali i o financijskim mogućnostima ove službe.

<sup>33</sup> P. Lucić, »Život Svetoga Ivana biskupa trogirskoga«, *Vartal*, Split 1990., str. 97-116; *Legende i kronike*, »Život Svetoga Ivana Trogirskoga«, uredio M. Ivanišević, Split, 1977., str. 61-121; M. Ivanišević, »Pobožnost Svetom Ivanu Trogirskom i njegov zagovor u Duknovičevo doba«, u: *Ivan Duknović i njegovo doba*. Trogir, 1996., str. 155-158.

nom pločom neoštećeno tijelo sv. Ivana. Kada su Mlečani 1171. godine u pohodu protiv Emanuela Komnena napali Trogir, svečev je sarkofag oskvrgnut i opljačkan, a tijelo obeščašćeno. Razbojnici su pokušali skinuti prsten, ali ne mogavši to učiniti, osakatali su sveto tijelo i ruku presjekli u laktu. Ona je bila pohranjena u crkvi San Giacomo in Rialto, pa premda su trogirski poslanici išli u pohod duždu nisu ishodili povrat ruke sv. Ivana. Međutim, uoči svečeva blagdana uz obilje svjetlosti »trakate zvijezde«, ruka je čudesno prenesena posredstvom anđela i položena na kovčeg u njegovoj prvoj kapeli.<sup>34</sup>

Srednjovjekovne su hagiografije donosile životopise svetih biskupa i opisivale njihova čuda. Oni su za života nagovještavali nemire i napade na grad, rušenje zidina i crkava te prekid kolektivnog pamćenja i štovanja mjesta ukopa gradskog sveca (*sepulchrum incognitum*). Osim života i čudesnih djela, nižu se i događaji nakon smrti sve do pronalaska svetog tijela (*inventio*).<sup>35</sup>

Tijela i relikvije svetaca oduvijek su bila izložena uništavanju i pljački nevjernika. Tako je ruka sv. Ivana Krstitelja, nakon što je Julijan Apostata naredio uništavanje relikvija u Sebasti, sačuvana te posredstvom aleksandrijskog patrijarha dospjela u Jeruzalem. U Svetoj je zemlji poklonjena mletačkom plemiću Andrei Memmu koji ju je prenio u Veneciju (*traslatio*) i pohranio u crkvi S. Marcuola gdje je bila sakrivena u menzi do čudesnog našašća (*inventio*, 1112.). Nekoliko godina kasnije, kada je crkva stradala u katastrofalnom požaru, netaknuta je ostala samo ruka sv. Ivana Krstitelja.<sup>36</sup>

Sveti Ivan Trogirski je neposredno prije smrti proročki najavio napad Saracena i propast grada: »Tijelo moje u tijelo zemlje sakrijte, dogodit će se, naima, da će, zbog grijeha onih koji će nadoći poslije ovoga pokoljenja, Gospodin posjetiti ovo mjesto sa šibom svoje srdžbe, i pošto budu razoreni svi njegovi bedemi, stanovnici će, raspršeni po tuđim mjestima, živjeti dosta dugo vrijeme u progonstvu.«<sup>37</sup> Sveti biskup postaje zaštitnik grada protiv opsjedanja neprijatelja odnosno raznih demona, a prikazuje se s gradom na dlanu ili vrh njegovih vrata. U Trogiru se, kao i u cijelom kršćanskom svijetu, razvija kult biskupa iscjelitelja i zaštitnika grada poput sv. Petronija u Bologni, sv. Terencija u Pesaru ili sv. Vlaha u Dubrovniku.<sup>38</sup>

<sup>34</sup> P. Lucić, *op. cit.* (33), str. 97-112; J. Belamarić, »Moći Sv. Ivana – trogirski paladij založen u Zadru (Filigran u riznicama dalmatinskih katedrala)«, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* (dalje: *PPUD*) 38, Split, 1999.-2000., str. 170; R. Bužančić, »*Secundum sacrarium divi Joannis* – Stara kapela sv. Ivana trogirskog u katedrali sv. Lovrinca«, *PPUD* 40, Split, 2003.-2004., str. 77-112.

<sup>35</sup> A. Campione, »Note sulla *Vita* di Sabino di Canossa: inventio e translatio«, *Vetera Christianorum* 25, Bari, 1988., str. 617-639.

<sup>36</sup> R. Barison, »Il reliquiario di San Giovanni Battista della chiesa di San Marcuola di Venezia«, u: *Contributi per la Storia dell'oreficeria, argenteria e gioielleria*, diretta da Paolo Pazzi, vol. I, Venezia, 1996., str. 148-154.

<sup>37</sup> P. Lucić, *op. cit.* (33) str. 65.

<sup>38</sup> A. M. Orselli, »I santi vescovi«, u: *I Santi Patroni. Modelli di Santità, Culti e Patronati in Occidente*. Milano, 1999., str. 35-41.

Iako su mnogi Trogirani sumnjali u svetost bl. Ivana, on je iskazao vjerodostojnost i taumaturške moći nizom čuda i ozdravljenja, posebice tijekom prve polovice 15. stoljeća, što je zasada nepoznati autor zabilježio po nalogu biskupa Angela Cavazze.<sup>39</sup> Nakon molitve u kapeli uz svečev grob, doticanjem relikvije zacijelile bi dugotrajne rane i upale, a u kronikama se navode ozdravljenja slijepaca i nepokretnih. U opisima se spominje ruka svetoga tijela što se nalazila izložena na njegovu oltaru, a ispuštala je čudesni miomiris, iscjeljujući oboljele. Poznato je iz brojnih hagiografskih legendi da su mrtva tijela svetaca emanirala poseban rajski miris djelujući na sve vrste tjelesnih boljki te opsjednute oslobađali od demona. Nakon niza čuda, povjerovali su i nevjerni te se zavjetovali preblašenom priznavatelju.

\* \* \*

Lik anđela, nosača relikvije, koji pruža kutijicu s podlakticom sv. Ivana, izdignut je na plitkom postamentu u obliku pačetvorine s polukružnim istacima na sredini svake strane (vis. 53 cm, postolje 20 x 17 cm, raspon krila 46 cm). Rub je podnožja ukrašen bisernim nizom i perforiran šiljato zasvedenim stupićima. Na gornjem dijelu postamenta pred naborima haljine urezano je • ON • 126 •, što se vjerojatno odnosi na kasniju reviziju i određivanje težine srebra jer se slični natpisi nalaze i na još nekim srebrnim skulpturama u riznici katedrale. Motiv postolja u obliku klupice (lat. *scabellum*, *scabello*, tal. *sgabello*), raščlanjena tlorisa s ukrasom po rubu, na kojem se uzdiže lik Bogorodice s Djetetom i svecima poznat je u kasnogotičkom slikarstvu, poput figura na Vivarinijevu poliptihu iz Poreča ili Vuškovićevom Ugljanskom poliptihu. Anđeo je odjeven u albu uzdignuta ovratnika, s rukavima vidljivim pod širokim rukavima dalmatike. Stoji u stavu blagog kontraposta s lagano savijenim koljenom desne noge. Pod rubom tunike proviruju mu šiljate papučice, a gusti nabori se lome i povijaju prema lijevoj nozi. U struku potpasana dalmatika u mekim se naborima obavija oko bedara. Uz rub ovratnika teče ukrasna vrpca s motivom urezanih rombova u koje su upisane zvjezdasto raspoređene točke i crtice. Na prsima je apliciran vezeni pravokutnik s motivom cvijeta upisanog u romb. Središnji krug ukrašen je mrežastim urezivanjem, a podloga bogatog lišća izvedena je sitnim kružićima i točkicama. Na uglovima i sredini ruba aplike izrađen je trolist zašiljenih listova. Rubnom trakom s urezanim

<sup>39</sup> Uz mnoštvo vrlo korisnih detalja i pojedinosti događaja, s iskazima rodbine i svjedoka, zabilježeno je čak devet čudesnih ozdravljenja koja su se tijekom prve polovice 15. stoljeća dogodila na zagovor svetog Ivana. Nakon ustrajnih noćnih molitava pred svečevim oltarom, praćenih suzama kao iskazom boli i kajanja, uz zavjet kojim će ozdravljenik na vidljivi način izraziti zahvalnost za primljenu milost, devet je Trogirana doživjelo čuderno ozdravljenje: pet ih se odnosi na koludrice samostana svetoga Petra, dva na ozdravljenje djece, a jedno na laika Jakova Dujma Dešinog. Nama je u ovome radu najzanimljivije čuderno ozdravljenje primicerija trogirске katedrale Zanina Stojšića koji je tijekom svoje duge karijere u trogirskoj biskupiji mogao dobro upoznati svoje kolege u kanoničkom zboru, a njegov je slučaj zasigurno potakao kanonika Grgura Duhovića i arhiđakona Luku Ivanovog Škobalića da se tako iskreno i odano posvete projektu izrade srebrne skulpture anđela raširenih krila koji će u svojim rukama nositi kapselu s rukom svetoga biskupa Ivana.



Toma Radoslavić, Srebrni anđeo s relikvijom ruke sv. Ivana Trogirskog,  
Riznica katedrale sv. Lovre u Trogiru

kružićima aplika se plastično odvaja od tkanine na koju je prišivena. Isti se motiv ponavlja na leđima kao i ispod ramena. Na sredini je romb s upisanim četverolatičnim cvijetom šiljatih latica i mrežasto ukrašenim tučkom. S obje strane romba po jedan je cvijet s pet polukružnih latica, a prazni prostor ispunjen je bogato oblikovanim lišćem. Na donjem je rubu misnice mnogo šira aplika s pet cvjetova i lišćem koje ide u suprotnim smjerovima. Iznad veza se izmjenjuju nabori te je vješto izveden florealni motiv u skraćenju. Na stražnjoj strani ponavlja se motiv





Toma Radoslavić, Leđa srebrnog anđela s krilima

romba sa središnjim cvijetom i četiri lista sa strana, a lateralno se veliki razgranati list usmjerava prema sredini. Rubom dalmatike teče uska traka intermitirajuće lozice koja se penje i po rubu proreza sa strane. Na završetku rukava je šira vrpca s urezanim lišćem i kružićima u pozadini.

Na leđima su zataknuta krila u posebno iskovanim plosnatim cjevčicama. Razgranata obrisa s jakim grafizmom pojedinih pera stvaraju lučni okvir glavi anđela. Slično su oblikovana bogato raširena krila anđela koji flankiraju, puncira-

ni na zlatnoj podlozi, Bogorodicu s Djetetom Blaža Jurjeva iz nasljedstva obitelji Čipiko.<sup>40</sup>

Figura anđela sastavljena je od više spojenih dijelova. Posebno su izrađeni: glava, ruke, dlanovi, trup i donji dio lika s postamentom. Cvito Fisković je iznio hipotezu o ikonografskoj reinterpetaciji srebrne figure, smatrajući da je zamijenjena glava, prilagođen položaj ruku i dodana krila, naime da je lik sv. Lovre u odjeći đakona preoblikovan u anđela nosača relikvije.<sup>41</sup> Ugovor sklopljen 23. listopada 1446. godine s majstorom Tomom to osporava, precizno opisujući narudžbu i potvrđujući izvorni izgled relikvijara uobličenog prema tradiciji da je »sveta ruka angelskim načinom donesena«.<sup>42</sup>



Blaž Jurjev, Bogorodica u ružičnjaku, detalj anđela, Muzej sakralne umjetnosti u Trogiru

Anđeo je u prijenosu ruke sv. Ivana iz Venecije bio posrednik Božje volje te je u toj uzvišenoj službi odjeven u svečano ruho. Naime, anđeli se kao nebeski dvorjanici koji sudjeluju u obredu mise prikazuju od 13. stoljeća u ruhu đakona.<sup>43</sup> Pripadaju koru Poglavarstva (*Principatus*) koji su u srednjem vijeku prikazani kao lijepi plavokosi mladići. Duga alba je znak čistoće i otkupljenja, a nad njom potpasana dalmatika simbol spasenja. U đakonsko obredno ruho mogu biti odjeveni i anđeli kada nose Presveto ili moći svetaca, pridržavaju upaljene svijeće ili kade kadionicama, pjevaju ili sviraju u koru pri Krunjenju Bogorodice, ili sudjeluju u obredu.

<sup>40</sup> *Blaž Jurjev Trogiranin* (katalog izložbe Split-Zagreb, 1986.-87.), Zagreb, 1986., str. 49, kat. 9

<sup>41</sup> C. Fisković, »Trogirski zlatari od 13. do 17. stoljeća«, *Starohrvatska prosvjeta*, serija III., XIV, Split, 1984., str. 183-200. Isto zastupa i N. Bezić-Božanić u: *Tesori della Croazia restaurati da Venetian Heritage Inc.*, Venezia 2001, str. 126.

<sup>42</sup> P. Lucić, *op. cit.* (33), str. 112

<sup>43</sup> L. Réau, *Iconographie de l'art chrétien*, tome II, Paris 1956, str. 30-39



Kada je C. Fisković istakao razliku između lica i ruku anđela i njegove odjeće, zapravo je prepoznao specifičnost u kvaliteti srebra inkarnata i ruha, a upravo je to bilo uvjetovano narudžbom. Tekst ugovora potvrđuje da se ne radi o adaptaciji lika sv. Lovre u đakonskoj dalmatici već o anđelu nosaču moći sveca, koji je odjeven u đakonsko odnosno svećeničko ruho. Disproporcija između visine lika i dužine njegovih ruku uvjetovana je veličinom relikvije i srebrne *teche* koju je nosio.



Glava anđela zlatara Tome Radoslavića



Blaž Jurjev, Detalj arhanđela Mihovila s poliptiha trogirskih dominikanaca

Na fino oblikovanom licu anđela s velikim zaobljenim plohama visokog čela i punih obraza ističu se izduženi nos i male tanke usnice. Detaljno su urezane lučno zasvedene obrve, a oči oblikovane sa stanjenim krajevima, velikim kopcima i naglašenim šarenicama. Ispod uvojaka kose samo vire ušne resice. Vrlo detaljno plastično oblikovani uvojci s blagim razdjeljkom i trokutastim pramenom na vrhu valovito uokviruju lice. Relativno veliki dlanovi izlažu i prikazuju svećevu relikviju u naknadno izrađenoj kutijici. Kapsela urešena rokoko oblicima nastala je 1756. godine kao i srebrna aureola sa spužolikim i školjkastim motivima.<sup>44</sup> Izdužena *techa* proširenih krajeva i uzdignute sredine urešena je motivima rokaja i florealnim ukrasima (41 x 12 x 8 cm). Na sredini su dvije glavice anđela nadvišene ružom, motivi oblaka i voluta dijelom su pozlaćeni, a na krajevima je vijenac cvijeća i voća.

U zadnjoj ispravi iz rotulusa no. 192 u trogirskom Kaptolskom arhivu navodi se: ... *angeli de argento cum allis l et diademate ac nauicula in qua est dictum brachium l insitum seu insertum* .... Glave anđela bile su ukrašene dijademom u

<sup>44</sup> C. Fisković, *Opis trogirске katedrale iz XVIII stoljeća*, Split, 1940., str. 18, bilj. 4, 22

kosi odnosno okrunjene vijencem i vrpcama, na sredini s istaknutim križem ili zvijezdom. Kasnije je dodana aureola u obliku diska s rokoko ukrasom. Anđeo je imao *in nimbate et diademate capitis*, poput gotičkih anđela u tradiciji Paola Veneziana s bogato vezenim obrednim ruhom. Vrh tanke dijademe bio je »plamičak« kao na glavi Arhanđela Mihovila s Blaževa poliptiha iz samostana trogirskih dominikanaca. Stroga frontalnost lika s ispruženim rukama u stavu adoracije upućuje na slične Blaževe kompozicije poput Prijestolja milosti iz Matrikule bratovštine Sv. Duha, gdje Bog otac prikazuje raspetog Krista i anđela u trilobu stonskog raspela, simbol sv. Mateja, s otvorenim Evanđeljem.<sup>45</sup>



Blaž Jurjev, Anđeo – atribut Evanđelista Mateja na raspele franjevačke crkve u Stonu

U najstarijem dosad poznatom popisu predmeta trogirске riznice kojeg je sastavio 1517. godine notar Mihovil navodi se *Vnus Angellus argenti tenens in manu reliquiam beati Johannis confesoris*.<sup>46</sup> Stara *techa* za svečevu ruku nije opisana u poznatim izvorima. Tako se i u dokumentu biskupa Didaka Manole, koji 17. svibnja 1756. naređuje izradbu nove, izvorna samo naziva *vetusta argentea theca* ili *antiqua theca*. Bila je u lošem stanju, budući da je tristotine godina bila izlagana i nošena u procesijama o velikim blagdanima i u prigodama opće opasnosti i nesreće, izložena dodiru vjernika i opterećena zavjetnim nakitom. Jedino se u rukopisu sačuvanom u Kaptolskom arhivu u Trogiru, koji ima sve elemente

<sup>45</sup> *Blaž Jurjev Trogirarinin* (katalog izložbe Split-Zagreb 1986-87), Zagreb, 1986., str. 39, 36

<sup>46</sup> N. Bezić-Božanić, »Prilog poznavanju riznice trogirске katedrale«, *Fiskovićev zbornik I* (= *PPUD 21*), Split., 1980, str. 407.

Riceputijeva teksta, u talijanskom prijevodu navodi da je ona bila oblikovana kao desnica u gesti bagoslavljanja te da je težila 11 libara uključujući anđela koji je podržava.<sup>47</sup>

Iako nam nije poznat izvornik tog prijepisa doznajemo vrijedne podatke o izgledu temeljnih svetinja trogirске stolnice, a to su bista s dijelom lubanje sv. Ivana, ruka koju podržava anđel i starije ruke ukrašene filigranom iz kojih su kosti izvađene i poslije zamijenjene člancima prstiju.



Blaž Jurjev, Arhanđel Mihovil s velikog poliptiha iz crkve sv. Ivana Krstitelja, Muzej sakralne umjetnosti u Trogiru

Prigodom potpisivanja ugovora o izradi figure anđela, majstoru Tomi Radošlaviću arhiđakon Luka Ivanov priložio je skicu *secundum designationem sibi in foleo datam*, koja je prema prosudbi crkvenih naručitelja morala ispuniti teološke, ikonografske i oblikovne kriterije. Majstorovi zlatarski proizvodi i rad na sakralnom srebru, dosad nažalost nepoznati, zasigurno su potakli naručitelje pri odabiru zlatara za iskivanje Anđela s dragocjenom relikvijom. Pred majstorom Tomom je u trogirskim crkvama i samostanima stajao gotovo cijeli opus slikara Blaža Jurjeva, nizovi elegantnih likova svetaca na poliptisima čije su fizionomije i ikonografski detalji pridonijeli pri izvedbi crteža i modeliranju figure anđela.

<sup>47</sup> ... In una Teca d'argento à forma di braccio destro in atteggiamento di benedire sta riposta la mano destra col braccio anche insino al gomito: pesa lire undici compreso un Angelo puro d'argento che La sostiene, e dinota che questa sia la Reliquia tanto celebre, che per mano degli Angeli tra celesti splendori fu riportata da Venetia à Traù l'anno 1203. È adorno q.to reliquiario da una infinità di anelli d'oro con pietre pretiose dono di Prelati, di Matrone e di altre persone pie: è sarebbero anche di più degli antichi per dar luogo alli nuovi se si fossero convertiti in altro uso ad onore del Santo...

Di Alcune Reliquie che in Teche d'argento si conseruano fuori dell'Arca. Capo XXXXI. 120r.

(Vita di S. Giovanni Orsini Vescovo di Traù, con Indice, Parte Ila, Rukopis u KAT).



Toma Radoslavić, Figura anđela



Blaž Jurjev, Lik sv. Katarine

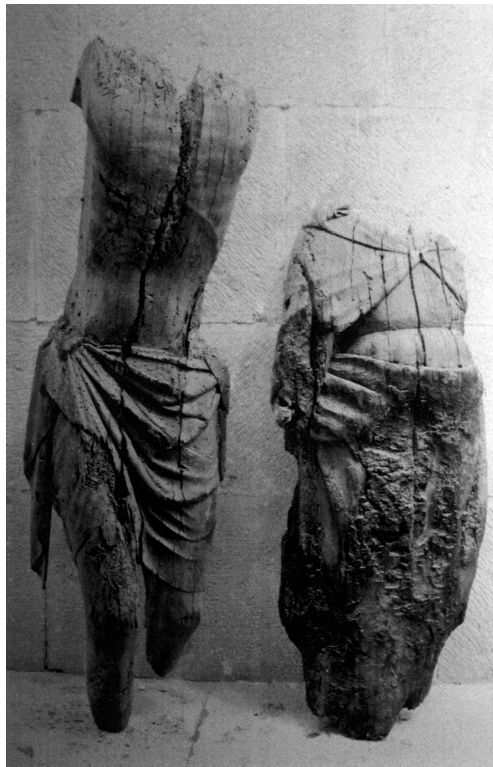
Reljefni središnji lik sv. Katarine, s poliptiha iz crkve trogirskih dominikanaca, svojim hijeratskim stavom, s blago ispruženim rukama, fragilno opuštenim ravnima i ovalnim licem, mogao je utjecati na figuraciju majstora Tome.

Do pronalaska ugovora i drugih dokumenata koji zlatara Tomu Radoslavića identificiraju kao autora Anđela s rukom sv. Ivana iz riznice trogirске katedrale, on se pojavljuje kao protagonist u javnim događajima. Vjerojatno je bio ugledan majstor koji se zalagao za prava svoga staleža, pa je sa trojicom odabranih predstavnika puka upućen u Veneciju kako bi ishodio neke olakšice. Naime, dukalom od 12. prosinca 1443. godine, Senat je naredio iskapanje kanala između grada na otočiću i kopna koji je nanosima bio gotovo potpuno zatrpan. U svibnju iste godine – jedva mjesec dana nakon dolaska biskupa Cavazze – u trogirskom je predgrađu izbio veliki požar u kojem je uništen veći broj drvenih kuća, a stanovnici su sasvim osiromašeni. Državni su nameti postali jedva podnošljivi pa su izaslanici Toma zlatar, svećenik Matija Mihovilov, kovač Vlatko Markizović i Grgur Tantepić poslani duždu s nizom zahtjeva u korist pučana, ali bez vjerodajnica komunalnog Vijeća.<sup>48</sup> Zlatar Toma Radoslavov pojavljuje se uz Nikolu Markovića i Tomasa u još jednoj ispravi, vezanoj uz ostavštinu Nikole, sina Marka

<sup>48</sup> P. Andreis, *op. cit.* (20), str. 177

Scuta, datiranoj 22. prosinca 1449. godine.<sup>49</sup> Iste je godine zlatar Toma imenovan izvršiteljom oporuke pokojne Milice, žene Novaka, a kod komunalnog je bilježnika Francesca de Viviana ovjerio i svoju vlastitu oporuku koju je 1445. godine napisao bilježnik Jacob de Viviano.<sup>50</sup>

Spomenutom trogirskom izaslanstvu u Veneciju na čelu je bio svećenik Matěj Mihovilić, koji je 1441. godine izabran za kapelana bratovštine Sv. Duha. U to su vrijeme njeni članovi bili brojni obrtnici, zidari, zlatari i slikari poput Blaža Jurjeva, zlatara Vladislava Jurjeva i Tome.<sup>51</sup> To je onaj isti Matko Mihov, koji je, zajedno s Andrijom Brankovim i kovačem Ostojom, 1445. godine za cijenu od trideset dukata kupio ikonu za bratovšinu Svih Svetih od vrsnog drvorezbara Jurja Petrovića, splitskog kanonika. Za ikonu se navodi da je »magna, fulcita et ornata«.<sup>52</sup> U vizitaciji trogirskog biskupa Didaka Manole 1756. godine spominju



Juraj Petrović, Raspeti Krist i Bogorodica iz crkve Sv. Duha u Trogiru

<sup>49</sup> C. Fisković, *op. cit.* (41), str. 187. Nalazi se među oporukama trogirskog bilježnika Francesca de Viviana, Državni arhiv u Zadru (DAZd), sv. III.

<sup>50</sup> DAZd, Arhiv Trogira, kutija 46, sv. VI, str. 53v, 233r

<sup>51</sup> C. Fisković, »Neobjavljeno djelo Blaža Jurjeva u Stonu«, *PPUD* 13, Split, 1961., str. 125

<sup>52</sup> C. Fisković, »Umjetnost i umjetnički obrt XV. - XVI. stoljeća u Splitu«, *Zbornik Marka Marulića*, Zagreb, 1950., str. 148; I. Fisković, »Prijedlog za kipara Jurja Petrovića«, *Peristil* 8-9, Zagreb, 1965.-66., str. 77



se kipovi grupe raspeća iz crkve Sv. Duha od kojih su nakon požara bile preostale samo figure Krista i Bogorodice.<sup>53</sup> Zasigurno su bili dio scene Oplakivanja, u kojoj se pored Raspetog pojavljuju likovi Marije i sv. Ivana Apostola, a nekad i Marije Magdalene. Od njih je sačuvano samo nagoreno truplo raspetog Krista, danas u trogirskom Muzeju sakralne umjetnosti, bez polihromije i inkarnata. Međutim, oblikovanje abdomena i perizome, impostacija i nagib tijela, te ostaci nogu, nedvojbeno dokazuju da se radi o drvenoj skulpturi Jurja Petrovića, sličnoj njegovim ostvarenjima u Splitu, Šibeniku, na Badiji kao i čudotvornom raspelu iz crkve sv. Križa na Čiovu.<sup>54</sup> Prilikom utemeljenja čiovskog dominikanskog samostana 1432. godine, desetak godina prije izrade Petrovićeva raspela, iz Venecije je vjerojatno donesena čitava oprema srebrom iskovanih relikvija, među kojima brahijariji i prsti dominikanskih svetaca, procesionalni križ s lokulima za moći kao i slika glave Krista Spasitelja uokvirena bogatim okvirom s relikvijama. To je zasigurno bila najštovanija relikvija u slavu Uzašašća Gospodinova. Pod jakim utjecajem slikarstva Jacobella del Fiore, slika je optočena medaljonima sa simbolima Evanđelista, pozlaćenim minijaturama na staklu s likovima svetaca dominikanskog reda te česticama svetih moći u lokulima.<sup>55</sup>

Trogirski moćnik ruke sv. Ivana koju nosi anđeo pripada tipu relikvijara u obliku statuete. Najčešće je to lik sveca ili anđela koji u teki, ciboriju ili kovčezicu nosi dio tijela sveca. Na sličan je način interpretiran moćnik prsta sv. Ante iz padovanske riznice iz druge pol. 14. stoljeća na kojem je svetac-nosač ciborija s relikvijom, u svečanom procesionalnom stavu, sukladan po dimenzijama i proporciji, s raščlanjenom gotičkom bazom i s polegnutima naborima draperije. Anđeo s tekom iz katedrale u Veltralli (Viterbo), potpisani rad zlatara Pietra Giovannija Anastasija di Vitale zvanog il Giudice, iz 1433. g., nastao je na tragu rijetkih gotičkih relikvijara u obliku statuete.<sup>56</sup>

<sup>53</sup> C. Fisković, »Gotička drvena plastika u Trogiru«, *Rad JAZU*, knj. 275, Zagreb, 1942., str. 98.

<sup>54</sup> K. Kalauz, »Kroz crkvenu umjetnost«, U: *Na slavu Božju – 700 godina Šibenske biskupije*, Šibenik, 1998., str. 110. Trogirsko je raspelo u vatri ogoljeno do samog drveta, a iscrpne podatke o slikarskoj obradi korpusa donijele su detaljne analize pri restauraciji raspela s Badije i Čiova. O prvom usp. K. Kusijanović, »Raspela Jurja Petrovića – tehnologija njegova rada i restauratorski radovi«, *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske* 28, Zagreb, 2004., str. 159-167.

<sup>55</sup> U vizitaciji biskupa Agostina Valiera 1579. godine samostanu sv. Križa ta se slika navodi među značajnim relikvijama:

*In quadam tabella edest depicta eleganter facies Salvatoris cum ornamentis ex argendorum vulgaris operis circum circa istam tabulam sunt loculi multi, in quibus reconditae sunt reliquiae Sanctorum.*

Usp. S. Krasić, »Dominikanski samostan sv. Križa na otoku Čiovu (1432-1852)«, *PPUD* 31, Split, 1991., str. 85; *Stoljeće gotike na Jadranu – slikarstvo u ozračju Paola Veneziana*, Galerija Klovićevi dvori, katalog izložbe, Zagreb, 2004., str. 136 (Z. Demori Staničić). Danas je izloženo u Zbirci dominikanskog samostana u Bolu.

<sup>56</sup> *Basilica del Santo. Le oreficerie*. A cura di M. Colareta, G. M. Canova, A. M. Spiazzi. Padova, 1995., str. 98., *Il '400 a Roma. La Rinascita delle da Donatello a Perugino*, vol. II (A. M. Pedrocchi), Roma, 2008., str. 191.



Moćnik prsta sv. Ante Padovanskog,  
Padova, Basilica del Santo, Tesoro  
delle reliquie



Anđeo s relikvijom sv. Andrije,  
katedrala u Veltralli (Viterbo)

Iako su dalmatinske crkvene riznice bile pune bogato ukrašenih brahijarija u gesti blagoslivljanja, u dragocjenim rukama nisu nužno bili ti dijelovi tijela. Jedan od sličnih primjera je ruka sv. Donata sa svečevom claviculom iz prve pol. 15. st. koja je pripadala zadarskoj katedrali.<sup>57</sup> Oblik precioznog pokrova u obliku ruke vjernicima je značio blagoslov, ozdravljenje i milost jer je sadržavao dio svečeva tijela.

U filigranski ukrašenim rukama sv. Ivana Trogirskog bile su umetnute koštane čestice vidljive kroz kristalnu leću, a podlaktica je pohranjena u gotičku teku koju pridrži anđeo. Sudeći prema Manolinoj vizitaciji u kojoj se navodi *nodulum* razdijeljen na dvije ruke te prema opisima najstarijih moćnika, umetnuti su dijelovi članaka prstiju sv. Ivana.<sup>58</sup> Pritisnuti dugovanjima, Trogirani su morali

<sup>57</sup> N. Jakšić-R. Tomić, *Umjetnička baština Zadarske nadbiskupije, Zlatarstvo*, Zadar, 2004., kat. 080, str. 175.

<sup>58</sup> Kada se ponovno otvara grob za pape Benedikta XIII. godine 1725., uzeti su članci prstiju i vraćene relikvije u brahijarije kako bi se mogli izlagati vjernicima i nositi u procesijama. ... *Furono presi due articoli delle dita, e riposti divisam.te nelle sudette due Mani d'argento* ...

Di Alcune Reliquie che in Teche d'argento si conseruano fuori dell'Arca. Capo XXXXI. 120v.

(Vita di S. Giovanni Orsini Vescovo di Traù, con Indice, Parte Ila, Rukopis u KAT) 121.



1398. godine založiti filigranski moćnik ruke sv. Ivana u Zadru, da bi ga sljedeće godine otkupili i naručili i desnu ruku svoga zaštitnika kod zadarskog zlatara Emerika Krenjića.<sup>59</sup>

U prvom sačuvanom inventaru trogirske riznice iz 1517. godine uz ruke je najdragocjenija relikvija bila glava sv. Ivana s mitrom.<sup>60</sup> *Primo caput beati Johannis confessoris argenteum cum mitra sua, et coronis duobus et uno filo margaritarum.* U tom opisu srebrne glave sv. Ivana spominje se biskupska mitra ukrašena krunama i bisernim nizom koja je vjerojatno prema srednjovjekovnoj tipologiji bila niska trokutasta oblika. Detaljniji izgled moćnika donosi ulomak isprave iz 1737. godine prilikom verificiranja dozvole za pretapanje gotičke biste i izradu nove prema modelu izrađenom u Veneciji.<sup>61</sup>

U drugom se opisu spominje i emajl, rijetka tehnika u dalmatinskom zlatarstvu. Mitra je uz vijenac ljljljana imala i drugu krunu od 18 elemenata ukrašenih s devedeset komada poludragog kamenja, pa je vjerojatno svaka pločica imala pet raznobojnih kamenčića. Slični dekorativni motivi korišteni su i na tijari sv. Silvestra, pape čiju su bistu za istoimenu zadarsku bratovštinu izradili zlatari Melša i Radoslav iz Kotora.<sup>62</sup>

U anžuvinskom zlatarstvu, krune su najčešće imale stilizirane ljljljane pa je glava mogla biti djelo nastalo nakon polovice 14. stoljeća. Ulomci ljljljana, analogni ukrasima na kruni iz franjevačkog samostana na Čiovu, bili su na relikvijaru ruke sv. Ivana, pa su J. Belamarić i I. Babić iznijeli pretpostavku da je kruna ranije pripadala mitri sa svečeva poprsja.<sup>63</sup> Ta je votivna kruna identična zadarskoj iz srebrnog sarkofaga sv. Šimuna koju je vjerojatno poklonila kraljica Marija 1382.

<sup>59</sup> J. Belamarić, *op. cit.* (34), str. 169-170.

Trogirski knez sa sucima donosi odluku 20. travnja 1400. godine o slanju poslanika u Zadar po ruku sv. Ivana Trogirskog. Prijepis isprave uvezan s raznim rukopisima pod nazivom S. Giovanni, n.o 69, p. 14., KAT.

<sup>60</sup> N. Bezić-Božanić, *op. cit.* (46), str. 404, 406

<sup>61</sup> *Merita la sacra particola del Cranio del nostro Glorioso Protettore S. Giov. una più decente figura di quella del busto antico di argento, essendo questo d'un assai rozzo disegno, e con una mitra, che appena poteua passare per un tale ornam.to anche nelli tempi molto rimoti nelli quali fu laurato. ...La prima corona difettosa di alcuni gigli e d'alcuni rapezzi di metallo bianco. L'altra cintura di disotto pezzi ha nouanta castelletti con pietre di pasta, alcuni rapezzi di metallo bianco. La mitra ha qualche pietra di nessun valore. 4 maggio 1737.* (KAT, Libro della Tesoriera di S. Giovanni di Traù, Scritture circa il Tesoro della Cathedrale di Traù coll'Inventario dell'Argentaria, 32 r.).

*Dentro ad una Testa d'e puro argento con mitra unita e due corone mobili d'argento /gentilmente smaltato, ne di troppo antica manifattura si conserua/ si conserua una parte del cranio e pesa più di dodici libra. Si conserua q.ta reliquia nel Sacratio de Domo.*

Di Alcune Reliquie che in Teche d'argento si conseruano fuori dell'Arca. Capo XXXXI. p. 120.

(KAT, Vita di S. Giovanni Orsini Vescovo di Traù, con Indice, Parte IIa, Rukopis).

<sup>62</sup> N. Jakšić – R. Tomić, *op. cit.* (57), str. 38

<sup>63</sup> I. Babić, u: *Tesori della Croazia restaurati da Venetian Heritage Inc.*, Venezia 2001, str. 121; Isti, »Četiri trogirske gotičke krune«, u: *Župa Sv. Jakova, Čiovo-Trogir, Trogir, 2005.*, str. 58

godine kada je boravila u Zadru. Godinu dana kasnije, kraljica dodjeljuje novi pečat trogirskom kaptolu, a po svemu sudeći i krunu poprsju sv. Ivana.<sup>64</sup>

Kod svetaca zaštitnika dalmatinskih gradova osobito su štovane relikvije ruku i glave, koje su najranije bile obložene zlatom i srebrom te urešene najdragocjenijim zlatarskim tehnikama. Nakon što su Trogiranima 1400. godine vratili ruke sv. Ivana, koje su bile založene u Zadru, počinju pripreme za izradu skulpture sv. Ivana s modelom grada u rukama. Stoga se, krajem prvog desetljeća 15. stoljeća, donosi odluka o otkupljivanju srebra za kip gradskog patrona. U prijepisima raznih isprava koje se odnose na kult sv. Ivana, pod zajedničkim naslovom *S. Gioanni* (n.o 69), umetnut je i list iz Knjige prihoda katedrale za 1407. i 1408. godinu u kojem se navode razna imena zlatara koji su pripremali srebro za skulpturu sv. Ivana. Tu su majstor Stjepan zlatar,<sup>65</sup> Lovro Stjepanov, Tvrtko zvan Neorisdal (Neorić?!) i Stjepan Petrov zvan Rankolin, s kojima se proširuje krug trogirskih zlatara ranog 15. stoljeća.<sup>66</sup> Ukoliko ispravno čitamo ime Tvrtka Neorića, radi se o kliškom rodu koji potječe iz župe Zmine.<sup>67</sup>

<sup>64</sup> I. Takács, kat. 1.1, 1.2, U: *Sigismundus Rex et Imperator, Kunst und Kultur zur Zeit Sigismundus von Luxemburg 1387 - 1437*, Budapest - Luxemburg 2006, str. 93

<sup>65</sup> Oporuka trogirskog zlatara Stjepana, sina Jurja, zvanog *Chostion*, sastavljena u zlatarovu domu 10. listopada, a otvorena nakon njegove smrti 22. listopada 1435. godine, odaje vrlo bogatog majstora vezanog uz trogirске franjeve: u njihovom samostanu izvan grada bit će pokopano njegovo tijelo, a samostanskoj je crkvi ostavio srebrni križ vrijednosti stopešest libara, kalež vrijednosti deset dukata, misal vrijednosti dvadeset dukata, te novac *in orando ecclesiam picturis istoriarum representacionum penarum infernalium et glorie paradisi ac in aliis ornamentis dicte ecclesie Sancte Marie fratrum Minorum de extra muros Tragurii*. Bogati je zlatar dragocjene umjetnine ostavio i katedrali sv. Lovre: za srebrni kalež svotu od stopešest malih libara, a za izradu velikoga križa s raspetim Kristom što će ga svećenici nositi kad odlaze na pogreb pokojnika, koji će se čuvati u katedrali, ostavio je petnaest dukata. Crkvi sv. Dominika, za izradu kapitela iznad tabernakula, ostavio je pedeset malih libara. Oporuka, koju je sastavio Jakov de Viviano, nalazi se u DAZD, Arhiv Trogira, kutija 46, str. 20v-21v.

<sup>66</sup> *Copia tratta dal libro dell'administrazi.ne delle rendite della Chiesa Catted.le di Traù administrate dal q.m S.or. Marzula de R.do Cippco dell'anno 1407. et 1408. Operario et amministratore delle dette rendite, esistente esso libro appresso il S.or Gio. Buffalis operario della detta Cathed.le del pnte anno 1658.*

*1407 die 23. octubris.*

*Dedi Magistro Steffano Aurifici causa emendi argentum pro imagine fienda Sancti Ioannis de Tragurio / duc.ti XI. ss / Dal med.mo libro.*

*Die 3, Nouembris / Dedi pro argento quod emi causa fiendi imaginem Sancti Ioannes. / duc. ti 3. ss.*

*Dal med.mo libro. / 1408. die 23 Junij / Dedi Laurentio Steffani pro resto, et amplim.to argenti empti ab ipso Laurentio videlicet marchas sex et uncias duas ad rationem ducatum pro qualibet marca. / ss*

*Dal med.mo libro / Die Xij Mensis Julij / Dedi Tuarticho dicto Neoristal cum suis socijs pro argento empto videlicet oncias 31 ad rationem grossorum 65 pro qualibet oncia quod ascendit ad summam / 100 : 15*

*Die 13 dicti / Dedi M.ro Steffano de Petro dicto Rancolin in ratione laborerij videlicet imaginis argenteae Sancti Io. de Tragurio. / 50 - ss*

Svi ti obrtnici pridonijeli su potrebnoj količini dobrog srebra, a narudžba za kip sv. Ivana koji štiti grad povjerena je u Zadru 1410. godine zlatarima Petru Nikolinu Rankolinu i Stipanu Splićaninu.<sup>68</sup>

Zlatar Petar Nikolin Rankolin sin Nikole Albanca rodom iz Kotora, već 1404. djeluje kao zlatar u Zadru, a početkom 15. stoljeća boravio je u Trogiru, vjerojatno u vezi s pogodbom za kip sv. Ivana.<sup>69</sup> Tijekom pripreme srebra u Trogiru spominje se i Stjepan Petrov zvan Rankulin, ali je moguće da se radi o istom nadimku.

U prvom inventaru riznice trogirske katedrale iz ranog 16. stoljeća navodi se veliki kip sv. Ivana s pozlaćenom glavom i modelom Trogira u rukama. *Imago magna sancti Johannis argentea cum capiti deaurato cum ciuitate Tragurii in manibus argentea deaurata et mitra sua.*<sup>70</sup> Nažalost, za vizitacije biskupa Josipa Caccije, određeno je da se gotički kip pretopi i zamijeni novim.<sup>71</sup> Kada nije bila izlagana na oltaru, ruka sv. Ivana s anđelom čuvana je u zidnom ormaru u gotičkoj kapeli koji se i kasnije naziva »ormar relikvija«. Sredinom 17. stoljeća pridodaje mu se još jedna brava kako bi, zbog veće sigurnosti, drugi rizničar imao različiti ključ.<sup>72</sup>

Prema opisu biskupa Didaka Manole, u drugoj polovici 18. stoljeća, kada je napravljen novi drveni ormar, u riznici su se do njega, u zidnoj niši zvanoj *cartolarium*, čuvali kaptolski rukopisi i knjige. Taj je zidni ormar izrađen 1583. godine za čuvanje ruke sv. Ivana, trogorskog zaštitnika. U vrijeme Manoline vizitacije glavne svečeve relikvije – bista sv. Ivana, dvije ruke i anđeo koji drži svečevu ruku sa zavjetnim prstenjem, kao i moćnici drugih svetaca, nalaze se u ormaru relikvija.<sup>73</sup>

Osim što su izlagane na oltaru i nošene u svečanim ophodima, u doba ratnih opasnosti i epidemija, moći sveca zaštitnika prikazivane su u procesiji po

*Die 22 Augusti / Dedi M.ro Steffano Aurifici in labore imagines S. Ioannis / 50 - ss*  
KAT, Rukopisna knjiga S. Gioanni, br. 69, p. 15.

<sup>67</sup> M. Barada, *Trogirski spomenici* 1/1, Zagreb, 1948., str. 116. Pripadnici obitelji Neorici već se u 13. stoljeću javljaju u trogirskim ispravama, a njoj je pripadala i Anka, druga žena slikara Blaža Jurjeva. Godine 1436. Blaž vraća dug Margariti, udovici Bogdana Neorića. Usp. *Blaž Jurjev Trogirarin* (katalog izložbe Split-Zagreb, 1986-87), Zagreb, 1986., str. 67.

<sup>68</sup> C. Fisković, *Zadarski sredovječni majstori*, Split, 1959., str. 126, bilj. 773; N. Jakšić – R. Tomić, *op. cit* (57), str. 88-91

<sup>69</sup> C. Fisković, *op. cit.* (68), bilj. 773; N. Jakšić - R. Tomić, , *op. cit* (57), str. 114, 121

<sup>70</sup> N. Bezić-Božanić, *op. cit.* (46), str. 404, 406

<sup>71</sup> C. Fisković, *op. cit.* (52), str. 148

<sup>72</sup> ... *che all'Armaggio esistente nella capella di S. Giovanni dove è riposto l'Angelo d'Argento, con la reliquia di d. Santo, sia aggiunta un'altra seratt.ra di chiave diuversa, in modo che mi ui siano due, da esser tenuta una chiave per cadauno delli soprad.ti Tesaurieri pnti, e loro successori, et in tutto giusta la continenza dell'Inst.to pub.a celebrato in questo proposito, et conforme ...*

*Noi And.a Corner per la Ser.ma Sig.ria di Ven.a Co. et cap.n di Traù, et suo distretto, 1642., Knjiga operarija, str. 383.*

<sup>73</sup> C. Fisković, *op. cit.* (44), str. 25, 47

gradskim ulicama i trgovima. Upravo su prva desetljeća 15. stoljeća, posebice razdoblje oko 1440. godine, vrijeme velike milosti i čuda sv. Ivana Trogirskog. Pobožnost i zavjete vjernici su iskazivali najčešće za ozdravljenje, poput ex vota ruke ili, nakon ozdravljenja, kao benediktinski opat Jordan koji je nakon početne sumnjičavosti, kasnije u znak zahvalnosti poklonio srebrni prst. Godinama su se zlatnim nakitom ukrašavali čudotvorna ruka i anđeo, a nekad je zavjetno prstenje dosegalo do 90 komada, uz razne medaljice, križeve, ruke, peružine i kordune.<sup>74</sup>

Srebrni anđeo proizvod je programa koji je nastajao u crkvenim i umjetničkim krugovima trogirske komune. Narudžba je zasigurno bila povjerena priznatom zanatliji koji je bio već afirmiran u produkciji liturgijskog srebra, a dovršena figura anđela potvrdila je visoke domete zlatarskog umijeća u lokalnim radionicama tijekom 15. stoljeća. Premda se u dokumentima spominje niz imena pripadnika zlatarskog ceha, poput Andrije Vukoslavića, Jurja Ljubavčića, Ivana Rustića i Mateja Pomenića, jedna od središnjih ličnosti umjetničkih zbivanja bio je slikar Blaž Jurjev.<sup>75</sup> Oltarnim slikama je uresio gotovo sve sakralne prostore Trogira, a potvrdio se u proizvodima umjetničkog obrta kao što su nakit, oslikane zastave i kodeksi. Minijatura Bogorodice s Djetetom središnji je motiv kopče plašta u cizeliranom pozlaćenom okviru, a za pretpostaviti je da su Blaževi crteži imali velikog utjecaja na domaću zlatarsku produkciju slično Mantegninim predlošcima za padovanske zlatare. Budući da sredinom quattrocenta u domaćoj sredini nije bilo uobičajno korištenje puncu koje su određivale radionicu te normirale kvalitetu srebra, od značaja je svakako stilska analiza sačuvanih liturgijskih predmeta.

U statui anđela nosača relikvije zlatar Toma Radoslavić je povezo narativni prikaz povratka svečeve ruke s trećentističkom tradicijom i simbolikom precizno ukrašenih svetih moći. Iako je dosad poznato samo jedno djelo majstora Tome kroz narudžbu bogate opreme za najštovaniju relikviju Trogira, zasigurno će neki novi arhivski trag pridonijeti proširenju njegova opusa.

<sup>74</sup> ... *Quello si ritruoua sopra il Brazzo del Glorioso S. Gio. Protettore tenuto dall'Angelo* (1699); ... *Cordoni d'argento attaccasi al Braccio del Santo ; ... Anelli appesi al collo del Santo, dati per uoto e per diuotione da fedeli* (1750); ... *Ori esistenti sopra l'angelo, a che stanno appesi al Braccio del Santo Protettore* (1761).

Više detaljnih inventara nakita iz 18. st. je u rukopisu *Libro della tesoriera di S. Giovanni di Traù*.

U vizitaciji trogirske katedrale biskup Manola opisuje relikvijar sa zavjetnim nakitom:

... *Brachium Divi Joannis Protectoris in argentea theca inclusum, ab argenteo angelo portatum, multis aureis annulis, à fidelibus oblatis, cumulatam.*

... *Nell' armer delle reliquie*

*Angelo d'argento, che tiene il braccio del Santo ... l. 11*

*Anneli, e vere sul filo tenuto dall' Angelo n.o ....*

C. Fisković, *op. cit.* (44), str. 25, 47

<sup>75</sup> C. Fisković, *op. cit.* (44), str. 185-189

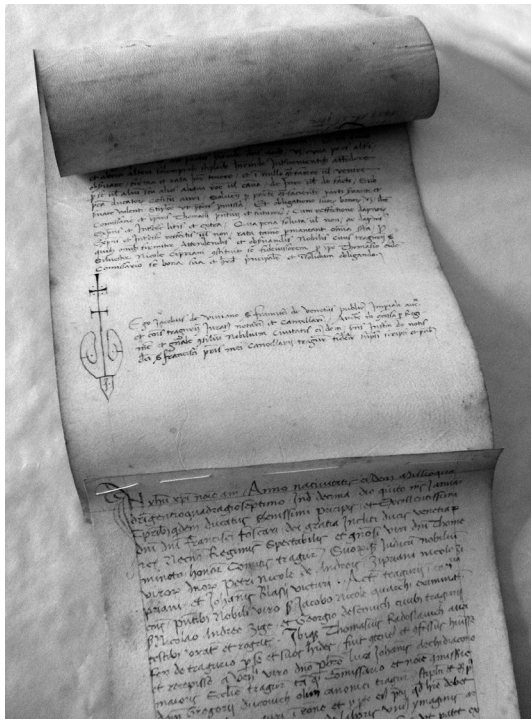


Toma Radoslavić, Anđeo s relikvijom ruke sv. Ivana Trogirskog i zavjetnim nakitom

\* \* \*

Zlatar Toma je od arhiđakona Luke Ivanovog dobio tridesetčetiri i pol unce finoga, čistoga, srebra (*uncias fini argenti trigintaquatuor cum dimidia*), te još sedamdesetdvije i pol unce srebra drugačije kvalitete (*qualitatis unius frustri argenti*) za izradu jedne skulpture u obliku anđela raširenih krila, na postolju (*cum uno scabello*). Ugovorom su precizno određene i dimenzije: statua će biti dugačka jednu i pol stopu (*longitudinis pedum unius cum dimidio*) a u anđelovim će rukama biti položena ruka sv. Ivana Trogirskog. Glavu i ruke anđela izradit će zlatar Toma od finog srebra. Svoje će djelo majstor Toma izraditi prema crtežu – predlošku na listu (papira), *secundum designationem sibi in folio datam seu ostensam*, koji mu je predočen. Ugovoreni posao zlatar Toma treba dovršiti u roku od godine dana od dana potpisivanja ovog ugovora. Ukoliko posao ne bi bio dogotovljen na vrijeme, izvršitelj oporuke može od zlatara Tome uzeti srebro i na Tomin trošak predati ga nekom drugom majstoru, a o srebru mora podnijeti račun. S druge strane, arhiđakon Luka Ivanov će Tomi za rad na skulpturi isplatiti iznos od tridesetosam malih solda za svaku uncu spomenutog srebra: polovicu plaće isplatit će unutar roka od godine dana, a drugu će polovicu zlatar Toma dobiti nakon predaje dogotovljenog djela. Nadalje, arhiđakon Luka će zlataru Tomi dati i zlato potrebno za izradu opisanoga djela. Obje su se ugovorne strane obvezale da će stranka koja se ne bude držala potpisanog ugovora onoj strani koja ga poštuje

isplatići odštetu od sto zlatnih dukata. Kako bi se sve točke iz ugovora poštovala, za zastupnika zlatara Tome imenovan je plemeniti trogirski građanin Silvestar, sin Nikole Ciprianija.



Trogir, Kaptolski arhiv, pergamentni rotulus, br. 192 (isprave 1. i 2.)

Jedva tri mjeseca nakon potpisivanja prvoga ugovora, 5. siječnja 1447. godine, arhiđakon Luka Ivanov je zlataru Tomi isplatio prvu ratu plaće u iznosu od 12 dukata. I ovom je zgodom u kancelariji trogirske komune sastavljen ugovor kojem su nazočili egzaminator plemić Jakov, sin Nikole Quarchija, te svjedoci Nikola, sin Andrije Cege i Juraj Dešković.

Nepunih pet mjeseci kasnije, 26. svibnja iste godine na trgu ispred vrata komunalne kancelarije u nazočnosti egzaminatora Donata Mihovila, te svjedoka Ivana Munde i Marina Becića, arhiđakon Luka Ivanov predao je zlataru Tomi još sedamnaest i pol unci srebra – jednake čistoće, kvalitete i finoće kao i ono što mu je već ranije predao – potrebnih za dovršenje statue. Zlatar Toma je obećao da će i ovo, zajedno sa srebrom kojeg je već ranije dobio, upotrijebiti za njenu izradu. Ovaj je ugovor sastavio Francesco de Viviano, sin pokojnog Ivana iz Venecije, javni bilježnik i kancelar trogirske komune koji je nazočio sklapanju ugovora.

Da je arhiđakon Luka Ivanov doista redovito ispunjavao svoje obveze prema zlataru Tomi, potvrđuje i ugovor sklopljen 1. kolovoza 1447. godine na trgu ispred velike komunalne lođe, u nazočnosti egzaminatora Ivana, sina Nikole Quarchija,



te svjedoka Ivana Vodanića i kovača Antuna Radoslalića. Zlatar Toma je od arhiđakona Luke Ivanovog dobio daljnjih dvanaest i pol unca i jednu osminu unce (*unzias duodecim cum dimidia et unum octavum unzie plus argenti*) srebra iste kvalitete, potrebnog za dovršenje srebrne statue (*pro complendo dictam figuram angelicam*) i dvanaest dukata kao plaću za svoj rad. Samom činu predaje srebra i isplate plaće nazočio je javni bilježnik i kancelar trogirске komune Francesco de Viviano, sin pokojnog Ivana iz Venecije, koji je o tome sastavio javnu ispravu.

Od ovoga trenutka pa sve do 21. travnja 1449. godine nema nikakvih vijesti o tome što se sa zlatarom Tomom i izradom statue događalo: izgleda da su se pojavili određeni problemi zbog kojih je, unatoč redovitim isplatama plaće za obavljene posao, te čestog dodavanja novih količina srebra, tijekom gotovo dvije godine izrada dragocjenoga relikvijara praktički ostala na samom početku. Toga su se dana, naime, u kancelariji trogirске komune ponovno sastali arhiđakon Luka Ivanov i zlatar Toma Radoslavić te, pred egzaminatorom Stjepanom, sinom Grgura Stipe, i svjedocima Nikšom Mihojevićem iz Hvara i trogirskim svećenikom Matejom Mihovilićem, sastavili novu ispravu kojom majstor Toma potvrđuje da je od arhiđakona Luke Ivanovog primio novu količinu od šest unci srebra za izradu skulpture anđela koji će nositi ruku Ivana Trogirskog. Ovu je potvrdu sastavio Jakov de Viviano, sin Francesca de Viviano, kancelara trogirске komune.

Iz oporuke gospođe Franzize, udovice pokojnoga postolara Radoslava, sina Stjepanova, Chitriža, i sestre arhiđakona Luke Ivanovog, koja je sastavljena 28. travnja 1450. godine, a otvorena tek 16. listopada 1452. godine, doznajemo da je ona, između ostaloga, oporučno ostavila pet malih libara *in auxilio Angeli de argento pro ornatu brachii Sancti Iohannis Confessoris Traguriensis*.<sup>76</sup> Ova bi oporučna odredba mogla biti svjedočanstvo o tome da su u financiranje izrade dragocjenoga srebrnog relikvijara, osim svećenika i kanonika trogirске katedrale, barem od ovoga trenutka, uključene i druge osobe (možda ipak samo njihovi bliži rođaci), o načinu na koji se izrada financirala (oporučnim odredbama), te konačno, da »projekt« nije potpuno zaboravljen. Pa ipak, tek su se 14. siječnja 1452. godine naručitelj i majstor ponovno sastali na trgu pred kancelarijom trogirске komune: u prisutnosti egzaminatora Ciprijana Nikolinog te svjedoka – trogirskog kanonika svećenika Berkovića i Filipa Jakovljeva, zlatar Toma potvrdio je da je od arhiđakona Luke Ivanovog primio jedanaest dukata kao dio plaće za svoj rad. Bilježnik Francesco de Viviano bio je prisutan primopredaji novca pa je o tome činu i sastavio ispravu.

O novim problemima koji su se ispriječili pred zlatarom Tomom nemamo pouzdanih vijesti sve do 26. studenoga 1453. godine. Tim je danom naime, datirana i posljednja isprava ovoga smotuljka koji se odnosi na izradu srebrne skulpture anđela. U svojoj je kući na bolesničkoj postelji zlatar Toma primio ugledne trogirске građane, egzaminatora Mikacija, sina Nikole Viktorija, svjedoke Andriju

<sup>76</sup> KAT, pergamena br. 193. Oporuka gospođe Franzize sačinjena je u njezinu trogirskome domu 28. travnja 1450. godine pred odlazak na hodočašće u Rim, u prisutnosti egzaminatora Kazota, sina Donata Kažotića, te svjedoka svećenika Mihovila Ivanova Konjušića i krojača Nikole Drhtalovića, a sastavio ju je bilježnik trogirске komune Francesco de Viviano.



Bianca i Franju Garšulića, kako bi pred njima posvjedočio da je od arhiđakona Luke Ivanovog primio cjelokupnu količinu srebra potrebnu za izradu spomenute skulpture te da je sva količina srebra doista u nju i ugrađena; isto je tako majstor Toma potvrdio da je dobio svotu od šezdeset malih libara kao ostatak i konačnu isplatu svoje plaće za njenu izradu. Sada je skulptura anđela ovako opisana: »anđeo od srebra sa krilima, diademom i tekom u kojoj je smještena i ugrađena svečeva ruka«, *angeli de argento cum allis et diademate ac nauicula in qua est dictum brachium insitum seu insertum*.

Bilježnik nazočan predaji novca i sastavljanju potvrde je Francesco de Viviano.

## **DODATAK, dokumenti**

### **Trogir, Kaptolski arhiv, pergamentni rotulus 192**

#### **1.**

#### **Trogir, 1446 listopad 23**

In Iesu Christi nomine. Amen. Anno natiuitatis eiusdem millesimo quadringentesimo quadragesimo sexto, indictione nona, die vigesimo tercio mensis Octobris, temporibus quidem ducatus serenissimi principis et excellentissimi domini domini Francisci Foscari, Dei gratia incliti ducis Venetiarum etc., necnon regiminis spectabilis et generosi viri domini Thome Minoto, honorabilis comitis Tragurii, suorumque iudicum nobilium virorum dominorum Blaxii de Andreis militis, Stephani Nicole Victuri et Luce Donati de Casotis. Actum Tragurii in plathea prope cancellariam comunis, presentibus nobili viro ser Biue Andree Zige examine, presbitero Marino Bercouich, et ser Iohanne Munda ambobus de Tragurio, testibus vocatis et rogatis, ibique venerabilis vir dominus Lucas Iohannis archidiaconus ecclesie cathedralis Traguriensis tamquam commissarius et nomine commissarie condam presbiteri Gregorii Ducouich olim canonici Traguriensis ex vna parte, et Thomaxius Radoslauch aurifex de Tragurio parte ex altera, ad infrascripta pacta et conuentiones inuicem solemniter deuenerunt videlicet ipse Thomaxius primo fuit contentus et confessus penes se habere et retinere sibi datas et assignatas uncias fini argenti trigintaquatuor cum dimidia et vncias alterius argenti septuagintaduas cum dimidia, qualitatis vnus frustri argenti per ipsum dominum archidiaconum sibi dati seu ostensi se obligans et promittens idem Thomasius de toto dicto argento conficere vnam figuram angeli sculptam cum suis allis apertis et cum vno scabello, que ymago sit longitudinis pedum vnus cum dimidio pro deferendo in manibus dicti angeli brachium beatissimi confessoris sancti Iohannis Traguriensis, cum pacto quod ipse debeat facere caput et manus dicte figure de argento fino, et laborerium ipsum facere debeat ad laudem boni magistri, secundum designationem sibi in folio datam seu ostensam, et quod dictum laborerium ipse magister debeat compleuisse vsque ad vnum annum proxime a die presentis contractus computando, quod si non prefecerit vsque ad dictum tempus tunc liceat et possit predictus commissarius accipere de manibus predicti Thomasii predictum argentum et dare alteri ad laborandum sumptibus et expensis predicti Thomasii, et de dicto argento dare debeat callum competens iuxta consuetum; et hec omnia facere et complere promisit predictus Thomaxius, ex eo quia versauice, predictus dominus Lucas commissarius vt supra, dare et soluere promisit eidem Thomaxio presenti, stipulanti et recipienti pro suo salario et mercede laboris dicti operis, sodos triginta octo paruorum, pro

qualibet vncia dicti argenti, cuius precii medietatem sibi dare debeat infra dictum annum secundum quod laborabit et aliam medietatem sibi dare debeat in fine operis suprascripti et insuper sibi dare debeat aurum ad dictum oppus necessarium; que omnia et singula promiserunt dicte partes hincinde dictis nominibus videlicet, vna pars alteri et altera alteri, solempnibus stipulationibus hincinde interuenientibus attendere, obseruare, firma et rata habere, tenere et in nullo contrafacere uel venire per se uel alium seu alios aliqua ratione uel causa, de iure uel de facto, sub pena ducatorum centum auri soluendo pro parte contrafacientem parti seruanti et seruare volenti, stipulatione vt prefertur promissa, et obligatione suorum bonorum videlicet, dicte commissarie et ipsius Thomasii presentium et futurorum, cum refectione dampnorum expensis et interesse, litis et extra. Qua pena soluta uel non, ac dampnis, expensis et interesse reffectis uel non, rata tamen permaneant omnia suprascripta, pro quibus omnibus firmiter attendendis et obseruandis nobilis ciuis Tragurii ser Silvester Nicole Cipriani constituit se fideiussorem pro ipso Thomasio eidem commissario se bona sua et heredum principaliter et insolidum obligando.

(Signum notarii) Ego Iacobus de Viuiano, ser Francisci de Venetiis publicus imperiali auctoritate et comunis Tragurii iuratus notarius et cancellarius, auctoritate mihi concessa per regimen et generale consilium nobilium ciuitatis eiusdem presens instrumentum de notis dicti ser Francisci, patris mei, cancellarii Traguriensis, fideliter sumpsi, scripsi et publicau.

## 2.

### **Trogir, 1447 siječanj 5**

In Iesu Christi nomine. Amen. Anno natiuitatis eiusdem millesimo quadringentesimo quadragesimo septimo, indictione decima, die quinto mensis Ianuarii, temporibus quidem ducatus serenissimi principis et excellentissimi domini domini Francisci Foscar, Dei gratia incliti ducis Venetiarum etc., necnon regiminis spectabilis et generosi viri domini Thome Minoto, honorabilis comitis Tragurii, suorumque iudicum nobilium virorum dominorum Petri Nicole de Andreis, Zipriani Nicole Zipriani et Iohannis Blasii Victuri. Actum Tragurii in cancellaria comunis, presentibus nobili viro ser Iacobo Nicole Quarchi, examinatore, ser Nicolao Andree Zige et Georgio Descouich ciuibus Tragurii, testibus vocatis et rogatis, ibique Thomasius Radoslauich aurifex de Tragurio per se et suos heredes fuit contentus et confessus habuisse et recepissee a venerabili viro domino presbitero Luca Iohannis archidiacono maioris ecclesie Tragurii tamquam commissario et nomine commissarie domini Gregorii Ducouch, olim canonici Traguriensis stipulanti et recipienti ducatus duodecim auri in ratione et pro parte eius pretii quod habere debet a dicta commissaria pro eius mercede laboris vnus ymaginis argenti vnus angeli quam laborat ipse Thomasius, vt patet ex instrumento pactorum inter dictas partes celebratorum scripto et notato manu mei notarii et cancellarii infrascripti, sub millesimo quadringentesimo quadragesimo sexto, indictione nona, die vero vigesimotercio mensis Octobris faciens idem Thomasius per se et suos heredes eidem domino Luce archidiacono presenti et nomine dicte commissarie stipulanti et recipienti finem, quietacionem et pactum de vlterius non petendo dictos ducatus duodecim pro parte ut supra receptos, sub pena dupli pluris stipulatione promissa et obligatione suorum bonorum presentium et futurorum, cum refectione damnorum, expensarum et interesse litis et extra, qua pena soluta uel non, ac danis, expensis et interesse reffectis uel non rata tamen permaneant omnia suprascripta.

(Signum notarii) Ego Franciscus de Viuiano condam ser Iohannis de Venetiis publicus imperiali auctoritate et iuratus notarius et cancellarius comunis Tragurii predictis omnibus presens fui eaque rogatus scripsi et publicau.

### 3.

#### **Trogir, 1447 svibanj 26**

In Iesu Christi nomine. Amen. Anno natiuitatis eiusdem millesimo quadringentesimo quadragesimo septimo, indictione decima, die vigesimo sexto mensis Maii. Temporibus quidem ducatus serenissimi principis et excellentissimi domini domini Francisci Foscari, Dei gratia incliti ducis Venetiarum etc. necnon regiminis spectabilis et generosi viri domini Thome Minoto honorabilis comitis Tragurii suorumque iudicum nobilium virorum dominorum Nicolai Michaelis Siluri, Iohannis Simonis Nicole et Iacobi Nicole Quarchi. Actum Tragurii in plathea prope hostium cancellarie comunis, presentibus nobili viro ser Donato Michaelis examinatore, ser Iohanne Munda et Marino Becich, ciuibus Traguriensibus, testibus vocatis et rogatis ibique Thomas Radoslauich aurifex de Tragur. per se et suos heredes fuit contentus et confessus habuisse et recepisse a venerabile viro domino Luca Iohannis archidiacono ecclesie maioris Traguriensis tamquam commissario et nomine commissarie condam domini Gregorii Ducouich olim canonici Tragurii ac penes se habere et retinere pro complendo vnam figuram seu ymaginem angeli de argento quam fieri facit idem dominus commissarius vnzias decemseptem cum dimidia argenti vltra aliud argentum pro dicta ymaginem alias eidem Thomasio datum per predictum dominum commissarium vt apparet per instrumentum pactorum inter ipsos celebratum scriptum manu mei notarii infrascripti, sub MCCCCXLVI, indictione nona, die vigesimotercio mensis Octobris quod quidem argentum vnziarum XVII cum dimidia confessus fuit esse illius puritatis, qualitatis et bonitatis cuius est vnus petiolum argenti cum capite virge, quod idem Thomasio consignauit eidem domino commissario, promittens dictum argentum cum alio argento ponere in laborerio dicti angeli, secundum pacta et conuentiones predictas et prout fuerit opportunum. Que omnia et singula suprascripta idem Thomasio se obligando promisit predicto domino commissario nomine quo supra stipulanti et recipienti se firma et rata habere, tenere et in nullo contrauenire, sub pena librarum XXV paruorum stipulatione promissa, et obligatione suorum bonorum presentium et futurorum, qua pena soluta uel non, rata tamen permaneant omnia suprascripta.

(Signum notarii) Ego Franciscus de Viuiano, condam ser Iohannis de Venetiis publicus imperiali auctoritate et iuratus notarius et cancellarius comunis Tragurii predictis omnibus presens fui, eaque rogatus scripsi et publicauit.

### 4.

#### **Trogir, 1447 kolovoz 1**

In Iesu Christi nomine. Amen. Anno natiuitatis eiusdem millesimo quadringentesimo quadragesimo septimo, indictione decima, die primo mensis Augusti temporibus quidem ducatus serenissimi principis et excellentissimi domini domini Francisci Foscari, Dei gratia incliti ducis Venetiarum etc. necnon regiminis spectabilis et generosi viri domini Thome Minoto honorabilis comitis Tragurii suorumque iudicum nobilium virorum dominorum Petri Nicole de Andreis, Casoti Donati de Casotis et Michaelis Marci Cipchi. Actum Tragurii in plathea ante logiam magnam comunis presentibus nobili viro ser Iacobo Nicole Quarchi examinatore, Iohanne Vodanich et Antonio Radoslalich fabro ciuibus Tragurii testibus vocatis et rogatis ibique Thomasio Radoslauich aurifex de Tragurio per se et suos heredes fuit contentus et confessus se habuisse et recepisse a venerabile viro domino Luca Iohannis archidiacono ecclesie maioris Tragurii tamquam commissario et nomine commissarie condam domini Gregorii Duchouich olim canonici Tragurii ac penes se habere et retinere pro complendo vnam figuram seu ymaginem vnus angeli de argento, quam fieri facit idem dominus commissarius vnzias duodecim cum dimidia, et vnum octauum vnzie plus argenti pro complendo dictam figuram angelicam, et hoc vltra aliud argentum

pro dicta ymagine alias in pluribus vicibus eidem Thomasio datum per ipsum dominum commissarium ut appareo per duo publica instrumenta pactorum et quietacionarum superinde confecta manu mei notarii et cancellarii infrascripti quod quidem argentum vnziarum XII cum dimidio et I octauo pluris idem Thomasius confessus fuit esse illius qualitatis et bonitatis cuius est primum petiolum argenti quod idem Thomasius consignauit eidem commissario. Preterea idem Thomasius fuit contentus et confessus habuisse et recepisse ducatos duodecim auri vltra alios denarios quos per prius habuit in ratione et pro parte mercedis laborerii predicti. Quod quidem argentum vnziarum XII. cum dimidio et I<sup>o</sup> octauo plus et quos ducatos auri XII idem Thomasius in presentia examinatori testium ac mei notarii supra et infrascriptorum a predicto commissario in auro contentus habuit et recepit, promittens predictum argentum cum alio ut preferitur per eum habito ponere in opere dicti Angeli prout fuerit expediens et secundum pacta et conuentiones predictas, faciensque sibi finem et quietationem de vltius non petendo dictos ducatos XII. Que omnia et singula suprascripta idem Thomasius cum suis heredibus se obligando promisit predicto domino commissario nomine dicte commissarie stipulanti et recipienti se firma et rata habere, tenere, attendere, obseruare et in nullo contrauenire, sub pena dupli pluris stipulatione promissa et obligatione suorum bonorum presentium et futurorum, qua pena soluta uel non, omnia infrascripta firma perdurent.

(Signum notarii) Ego Franciscus de Viuiano condam ser Iohannis de Venetiis publicus imperiali auctoritate et iuratus notarius et cancellarius comunis Tragurii predictis omnibus presens fui eaque rogatus scripsi et publicau.

## 5.

### Trogir, 1449 travanj 21

In Iesu Christi nomine. Amen. Anno natiuitatis eiusdem millesimo quadringentesimo quadragesimo nono indictione duodecima, die vigesimo primo mensis Aprilis, tempore quidem ducatus serenissimi principis et excellentissimi domini domini Francisci Foscari, Dei gratia incliti ducis Venetiarum etc. necnon regiminis spectabilis et generosi viri domini Ludouici Diedo, honorabilis comitis Tragurii suorumque iudicum nobilium virorum dominorum Petri Nicole de Andreis, Stephani Petri de Zegis et Donati Michaelis Siluri. Actum Tragurii in cancellaria comunis presentibus nobili viro ser Stephano Gregorii Stipe examinatore, ser Nixa Michoeuich de Lesina et presbitero Matheo Micoulich de Tragurio testibus vocatis et rogatis, ibique Thomas Radoslauich aurifex de Tragurio per se et suos heredes fuit contentus et confessus habuisse et recepisse ac penes se habere et retinere a venerabile patre domino Luca Iohannis archidiacono ecclesie cathedralis Traguriensis tamquam commissario et nomine commissarie condam presbiteri Gregorii Ducouich olim canonici Traguriensis pro complendo vnam figuram seu ymaginem vnus angeli de argento, ad ornatum et pro deferendo sacrum brachium gloriosi Sancti Iohannis confessoris Traguriensis quam ymaginem fieri facit prefatus dominus commissarius vnicias sex argenti vltra aliud argentum pro dicta figura angeli alias eidem Thome datum per ipsum dominum commissarium, vt patet per tria publica instrumenta manu mei notarii et cancellarii infrascripti scripta et publicata vnum videlicet in MCCCCXLVI die vero XXIII mensis Octobris et aliud in MCCCCXLVII in die XXVI mensis Maii et tertium in MCCCCXLVII die primo mensis Augusti, promittens dictas vnicias sex argenti cum alio argento ponere in opere dicti Angeli secundum pactis et conuentis inter eos habitis. Que omnia et singula suprascripta idem Thomas se obligando promisit predicto domino coimmissario nomine quo supra stipulanti et recipienti se perpetuo firma et rata habere et tenee et in nullo contrauenire, sub pena librarum viginti quinque paruorum stipulatione promissa et obligatione suorum bonorum presentium et futurorum, qua pena soluta uel non rata tamen permaneant omnia suprascripta.

(signum notarii) Ego Iacobus de Viuiano ser Francisci de Venetiis publicus imperiali auctoritate et comunis Tragurii iuratus notarius et cancellarius auctoritate mihi concessa per regimen et generale consilium nobilium ciuitatis eiusdem presens instrumentum de notis dicti ser Francisci patris mei cancellarii Tragurii fideliter sumpsit, scripsit et publicauit.

**6.**

**Trogir, 1452 siječanj 14**

In Iesu Christi nomine. Amen. Anno natiuitatis eiusdem millesimo quadringentesimo quinquagesimo secundo, indictione quintadecima, die quartodecimo mensis Ianuarii, temporibus quidem ducatus serenissimi principis et excellentissimi domini domini Francisci Foscarei, Dei gratia incliti ducis Venetiarum etc. necnon regiminis spectabilis et generosi viri domini Benedicti Contareno, honorabilis comitis Tragururii suorumque iudicium nobilium virorum dominorum Donato Michaelis Siluri, Luce Donati de Casotis et Petri Andree Zige. Actum Tragurii in plathea prope cancellariam comunis presentibus nobili viro ser Zipriano Nicole examinatore, presbitero Bercouich canonico Tragurii et ser Philipo Iacobi ciue Tragurii, testibus vocatis et rogatis, ibique magister Thomas Radoslauich auri-fex de Tragurio per se et suos heredes fuit contentus et confessus se habuisse et recepisse a venerabili patre domino Luca Iohannis archidiacono ecclesie cathedralis Traguriensis tamquam commissario et nomine commissarie condam presbiteri Gregorii Ducouich, olim canonici Traguriensis, ducatus vndecim auri in ratione et pro parte precii et mercede laborerii ymaginis vnus angeli de argento pro deferendo brachium Sancti Iohannis confessoris quem ipse Thomasius laborat, vt patet publico instrumento pactorum inter partes celebrato, scripto et publicato manu mei notarii et cancellarii infrascripti sub MCCCCXLVI, indictione VIII, die vero XXIII mensis Octobris, faciens idem Thomasius per se et suos heredes eidem domino Luce presenti et nomine dicte commissarie stipulanti et recipienti finem uietationem et pactum de ulterius non petendo dictos ducatos XV vndecim pro parte solutionis ut supra receptos, sub pena dupli pluris stipulatione promissa et obligatione omnium suorum bonorum presentium et futurorum cum damnorum, expensarum et interesse litis et extra refectione, qua pena soluta uel non, ac damnis et expensis et interlesse reffectis uel non, omnia tamen et singula suprascripta firma perpetuo durent.

(Signum notarii).

Ego Franciscus de Viuiano condam ser Iohannis de Venetiis, publicus imperiali auctoritate et iuratus notarius et cancellarius comunis Tragurii predictis omnibus presens fui eaque rogatus scripsit et publicauit.

**7.**

**Trogir, 1453 studeni 26**

In Iesu Christi nomine. Amen. Anno natiuitatis eiusdem millesimo quadringentesimo quinquagesimo tertio, indictione prima, die vigesimosexto mensis Nouembris. Temporibus quidem ducatus serenissimi principis et excellentissimi domini domini Francisci Foscarei, Dei gratia incliti ducis Venetiarum etc. necnon regiminis spectabilis et generosi viri domini Benedicti Contareno, honorabilis comitis Tragurii suorumque iudicum nobilium virorum dominorum Iacomelli domini Luce Victuri, Stephani Nicole Victuri et Iacobi Andree Zige. Actum Tragurii in domo habitationis infrascripti Thomasii in lecto infirmitate iacentis, presentibus nobili viro ser Michatio, Nicole Victuri examinatore, Andrea Bianco et Francisco Garsulich ciuibus Traguriensibus, testibus vocatis et rogatis ibique venerabilis pater dominus presbiter Lucas Iohannis archidiaconus ecclesie cathedralis Traguriensis, tamquam gubernator et operarius angeli de argento fabricati et facti pro deferendo brachium

venerabile Sancti Iohannis Confessoris Traguriensis per magistrum Thomasium Radoslauri aurificem de Tragurio, nominibus quibus supra per se et suos successores fuit contentus et confessus se habuisse et recepisse a dicto Thomasio totum argentum sibi datum et assignatum pro constructione ymaginis dicti angeli et totum ipsum argentum positum fuisse in opere et laborerio dicti angeli. Et ex aduerso dictus magister Thomasius per se et suos heredes fuit contentus et confessus se habuisse et recepisse a dicto domino presbitero Luca libras sexaginta pauorum pro saldo, resto et complemento solutionis dicti angeli de argento cum allis et diademate ac nauicula in qua est dictum brachium insitum seu insertum ad rationem soldorum XXXVIII pro qualibet vnzia dicti laborerii, facientes una pars alteri et altera alteri, sibi inuicem et vicisim nominibus quibus supra, presentibus, stipulantibus et recipientibus finem, quietacionem, remissionem, absolutionem et pactum de vltius aliquid non petendo vna pars alteri et altera alteri hinc inde occasione dicti Angeli per dictum magistrum Thomasium habiti et dati et dicti laborerii per ipsum magistrum acti ut supra sub pena dupli pluris eidem quod peteretur et obligatione omnium suorum hincinde bonorum presentium et futurorum cum refectione dannorum, expensarum et interesse litis et extra, qua pena soluta uel non ac damnis, expensis et interesse reffectis uel non rata tamen perpetuo maneant omnia suprascripta.

(Signum notarii):

Ego Franciscus de Viuiano condam ser Iohannis de Venetiis publicus imperiali auctoritate et iuratus notarius et cancellarius comunis Tragurii predictis omnibus presens fui eaque rogatus scripsi et publicauit.



Vanja Kovačić – Jadranka Neralić

The authorship of a work of art can be determined on the grounds of two categories of evidence: the stylistic and the documentary. A surviving contract for a still extant work, which not only named the artist but also stipulated that the work in question was to be from his own hand, is the strongest form of evidence that satisfies both categories at once.

Now, the Treasury of the Trogir cathedral still preserves a gothic silver statue of an angel, some 55 centimeters high, carrying the relic arm of Saint John the Confessor. In the eighteenth century the statue changed its aspect to conform to the contemporary fashion. It has always been exposed and carried in processions to be worshipped by the devoted citizens; nowadays it is being exposed on the high altar during the most solemn religious ceremonies.

In the most recent publication on the Trogir artistic masterpieces (*Tesori della Croazia restaurati da Venetian Heritage Inc.*, edited in 2001) the precious silver reliquary statue with the arm of the Saint protector of Trogir, is described as the »partial reworking of a Gothic statue of St Lawrence, in the seventeenth century the sculpture was transformed into a baroque angel and destined to hold the relics of the Blessed John; the head and arms up to the elbows were replaced, and large silver plated wings were attached to the back«. The author of this analysis supported the opinion of Cvito Fisković, the best connoisseur of the Dalmatian artistic masterpieces. Because the angel figure was composed of several parts put together – the head, arms, hands, torso and the perforated base - he proposed that the original figure of St Lawrence dressed as a deacon, was transformed into the angel carrier of a relic, the head was exchanged, the hands were put in another position, and the wings were attached. Obviously, this analysis was based only on the stylistic evidence.

A parchment rotulus composed of seven documents sewn together attracted our attention in the mass of recently restored and neatly preserved parchments in the Chapter archives of the Trogir cathedral. Although the rotulus has always been there, its content was unknown until recently. The documents – dating from 23 October 1446 to 26 November 1453 - transcribed and edited in the appendix, reveal an intense and very important episode of the 15th century Trogir artistic life, concerning the commission and the making of the above mentioned silver statue. In the contract signed on Sunday 23 October 1446 by the archdeacon Luka, son of Ivan Škobalić, who acted as commissioner and executor of the last will of canon Grgur Duhović, and the goldsmith Toma Radoslavić, the silver statue of an angel to carry the relic, to be executed according to a design which the commissioner brought with him, is described in great detail; the terms of payments as well as the quantities of silver to be delivered periodically to the master goldsmith, were also stipulated precisely.

Thus, on the grounds of this documentary evidence – a contemporary contract - the authorship (can be attributed to the goldsmith from Trogir Toma Radoslavić), precise datation (the statue was commissioned on 23 October 1446, and was finally delivered on 26 November 1453) as well as its iconographic description (from the very beginning it was supposed to be an *angelus de argento cum allis et diademate ac nauicula in qua est dictum brachium insitum seu insertum*) can now be determined without any doubt. And above all, it might help us to identify the author of the first design of what the statue should have looked like that the artist-artisan Toma Radoslavić received from his commissioners. Very probably it was the painter Blaž Jurjev whose paintings decorated most of the churches in the town and its vicinity.

In the presence of such a perfect evidence, the name of Toma Radoslavić, highly gifted artisan with practical skills and creative artist possessing certain style, stands out. Regrettably, apart from the silver angel reliquary for which the authorship is determined with certainty by this contract, there is not another extant work by Toma Radoslavić, for which such independent documentary evidence survived. Contemporary documentation of specific relevance to his biography can be summarized along the few lines: the first surviving record of his name dates back to 1441 when he appears to be a member of the Holy Spirit Confraternity – the guild of artisans, builders, stone carvers, goldsmiths and painters. In 1443 he was a member of an embassy to the Venetian senate with a series of demands in favour of the commune. Together with Nikola Marković master Toma is present in the document dated 22 December 1449, related to the testamentary bequeaths of Nikola, son of Marko Scuto. In the same year he acted as executor of the testamentary bequeaths of Milica, wife of Novak who could be a close relative (if not a brother?) of magister *Stephanus Radoslavich, barberius et supanus* of the Trogir franciscans Confraternity of Saint Mary, who stipulated a contract with painter Blaž Jurjev commissioning a polyptych for the high altar of their church on 15 November 1437. Master Toma's last will was drawn by the communal notary Jacomo de Viviano in 1445; on the basis of the last document of the rotulus, written on 26 November 1453 in his house where he was lying seriously sick in his bed, it can be assumed that the death arrived soon after.

The contract stipulated between the archdeacon of the Trogir cathedral and the gifted goldsmith offered the possibility to examine the ecclesiastical circles of Trogir in the 1440ies. Unedited documents kept in the Vatican Secret Archives, Chapter Archives of the Trogir cathedral and those of the State Archives of Zadar, were used to establish the pattern of the ecclesiastical careers and add information to the biographies of some of the most outstanding ecclesiastical personalities active in the town during the 1440ies. The study comprises a whole gallery of priests who occupied the most prominent positions in the town's most important ecclesiastical institutions: the cathedral with its chapter and the benedictine abbey of Saint John the Baptist. The reader will find some new elements for the biography of bishop Angelo Cavazza – appointed to the Trogir see on 11 April 1440, who arrived to his diocese after having achieved a very successful career in the

Apostolic Chamber. Completely unknown data were offered for the biography of Nikola Lovrin, the abbot of the most important benedictine abbey in the town, – appointed on 22 March 1427 and very active in the life of the town for some forty years; and the members of the cathedral chapter: archdeacons Luka Elie and Luka Ivanov Škobalić, archpriest Grgur Naviačić, primicerii Zanino (Ioanino) Stojšić and Bertan Markov, canon Grgur Duhović and cleric Matej Mihovilić, whose private lives and personal strategies in pursuing ecclesiastical careers have been curiously intricately for decades.

Bishop Angelo Cavazza, the key figure of the 1440ies Trogir, managed to gather the dignitaries of his chapter and some of the most prominent patrician families around the project of the reconstruction of the cathedral badly damaged in the summer 1420. While the efforts of the bishop were concentrated on the construction of the sacristy, the noble lady Nicolota Sobota financed the construction of the St Gerome's chapel providing it with liturgical books, lavish decoration and a benefice. The members of the cathedral chapter, as this contract clearly evidences, engaged important local artists and artisans, who produced some of the most important liturgical objects in gold and silver, as well as precious devotional works of art. The enthusiasm of the bishop and »his men« was followed by that of the artisans active in the town – above all goldsmiths and painters. The activities of several goldsmiths close to the cathedral and major churches are reconstructed. The last will of master Stjepan, son of Juraj *Chostion*, close to the Franciscan friary outside the town walls, written in October 1435 revealed a very rich artisan, who bequeathed conspicuous sums of money for important liturgical objects and works of art – silver crosses, chalices, codices, paintings and statues to various ecclesiastical institution in the town. Master Stjepan must have been a prominent figure in the town, and so were masters Andrija Vukoslavić, Juraj Ljubavčić, Ivan Rustić, Matej Pomenić, Lovro Stjepanov, Tvrtko Neorisdal (Neorić), Stjepan Petrov Rankolin, whose names frequently appear in contemporary contracts and notarial documents. The name of another master goldsmith, that of Toma Radoslavić, can now be added to the long list of the outstanding artists active in Trogir.